

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки і психології

Пояснювальна записка

до дипломної роботи спеціаліста

на тему: **Вивчення місцевих цінностей с. Паладь - Комарівці**

Виконала: студентка V-го курсу,
напряму підготовки (спеціальності)

0101 Педагогічна освіта

7.01010201 Початкова освіта

Санісло Б.З.

Керівник: Балог Л.І.

Рецензент:

Берегово – 2016 р.

Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Szaniszló Bettina

Palágykomoróc településének értékvizsgálata

Diplomadolgozat

Témavezető:

Balogh Livia

Beregszász – 2016

ЗМІСТ

I. Вступ	5
1. Цілі, завдання, методи, гіпотези	6
2. Перегляд використаної літератури	8
II. Концепція оцінки вартості	9
2.1 Концепція оцінки вартості населеного пункту Паладь – Комарівці	13
2.2 Історія населеного пункту Паладь – Комарівці	13
2.3 Відомі люди давніх часів у Паладь – Комарівцях	16
а) Вошварі Пал, провідна фігура Березневої Молоді	16
б) Правдива історія «дивного» шлюбу графа Бутлера Яноша	18
в) Друг Гете, вихователь Гоголя	21
г) Презентація роботи паладь-комарівецького пастора Надя Йозефа	23
д) Оноді Геза кантор – учитель паладьської реформатської церковної громади	25
III. Цінності села Паладь – Комарівці	27
3.1 Живі народні традиції, звичаї в Паладь – Комарівцях	27
3.2 Традиції Паладь – Комарівця	36
3.3 Побудовані спадщини Паладь – Комарівця	52
IV. Підсумок	67
ВИСНОВКИ (українською мовою)	71
Список використаної літератури	72
Додаток	74

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés.....	5
1.1. Célok, feladatok, módszerek, hipotézisek.....	6
1.2. Felhasznált szakirodalom áttekintése.....	8
II. Az érték meghatározása.....	9
2.1. Palágykomoróc település értékvizsgálata.....	13
2.2. Palágykomoróc település története.....	13
2.3. Régmúlt idők híres emberei Palágykomorócon.....	16
a) Vasvári Pál, a Márciusi Ifjak vezéralakja.....	16
b) Gróf Buttler János „különös” házasságának igaz története.....	18
c) Goethe barátja, Gogol nevelője.....	21
d) Nagy József palágykomoróci lelkész munkásságának bemutatása.....	23
e) Ónody Géza a palágyi református egyházközség kántor – tanítója.....	25
III. Palágykomoróc értékei.....	27
3.1. Élő néphagyományok, szokások Palágykomorócon.....	27
3.2. Hagyományok Palágykomorócon.....	36
3.3. Palágykomoróc épített örökségei.....	52
IV. Összefoglalás.....	67
Rezümé.....	71
Felhasznált szakirodalom jegyzéke.....	72
Melléklet.....	74

BEVEZETÉS

*„Ne feledd soha, hogy hol születted,
Szülőt, testvért, kiket eltemették.
Kis falud, hol bölcsődet ringatták,
Estéknként kiskezed imára kulcsolták.”*
(Antóni Sándor: Az én kisfalum)

Minden ember lelkében ott él a hazaszeretet. Bár messzire is vándorol el a gyökereitől, soha nem feledi el, hogy honnét jött, hol kezdődött el az élete. A felhőtlen gyermekévek során nem igazán foglalkozik vele senki, hogy mit is jelent számára a haza védelme, szeretete. A felnőtté válás olykor nehézségekbe ütközik. Mindenki számára kell egy oltalom, és ha már a szülői kéz nem is tud ölelni, de még is visszatér az ember a gyökereinek sok régi szép emlékeket felidézve.

Mindenki számára a saját települése a legkedvesebb. Számomra ez Palágykomoróc települését jelenti.

Az ember természetéből adódóan érdeklődő, kutakodó, a meglévő tudását folyamatosan gyarapítani szeretné. Nem csak megismerni szeretné önmagát, hanem tudást szerezni a környezetéről. Büszkeséggel tölti el az emberi szívet, ha értéket tud átadni vagy képviselni. Az érték sokféle képen nyilvánulhat meg, amit először felkell kutatni, meg kell ismerni vagy a rohanó gépesített világban tudni kell megbecsülni.

Minden településnek megvan a saját értéke, ami nem hozható összefüggésbe más településével. Értékelni, óvni, és átadni kell azokat, akkor is ha nem egyezik a mai világ arculatával.

Értéket nem csak a régmúlt tárgyai, dolgai képviselhetik, hanem élő emberek is. Munkájukat hálásan tisztelni kell, segíteni lehetőségeinkhez mérten, és kiemelni képességeiket a mindennapok forгатagából.

Csak úgy tudjuk életben tartani egy adott közösségnek az értékeit, ha egységesen közös erővel kiállunk mellette és tápláljuk azt.

I. 1. Célok, feladatok, módszerek, hipotézisek

Diplomamunkám szülőfalum, Palágykomoróc értékvizsgálatáról szól. Céлом, hogy felkutassam és lejegyezzem falum értékeit, ezáltal örökül hagyva az utókor számára. Munkámmal szeretnék egy hiteles forrást biztosítani mindazok számára, akik a későbbiekben majd érdeklődést mutatnak Palágykomoróc értékeinek megismerése felé. Szeretném, ha lejegyzéseim őrizné egy-egy mára már alig ismert szakma pontos bemutatását, rég feledésbe merült falubeli életútját, épített műemlékek történetének pontos leírását.

Munkám három nagy részre oszlik. Az első részben bemutatom célját, feladatát és aktualitását, ismertetem a felhasznált szakirodalmat.

A második részben az értékvizsgálattal, mint fogalommal foglalkozom. Bemutatom, hogy mi az érték, hogyan őrizhetjük és védhetjük meg, és miért van szükség minden érték felkutatására, megőrzésére és védelmére. Ezután rátérek Palágykomoróc értékvizsgálatára. Bemutatom falum történetét, általam felkutatott híres embereit, több száz éves múltra visszatekintő iskolájának történetét, valamint a műemléknek nyilvánított református templomát. Kitérek egy külön részben településem bemutatásánál arra is, hogy a mai szemmel milyen értékekkel rendelkezik.

A gyakorlati részben általam készített interjúk segítségével mutatom be Palágykomoróc helyi értékeit.

A harmadik részben összefoglalom kutatásom eredményeit, feltűntetem a felhasznált szakirodalmat.

Hogyan kerültem kapcsolatba az értékek kutatásával falumban? 2015 tavaszán Kárpátalján, az Ung megye minden falujában elindult egy kérdőíves felmérés, melynek egyik kutatója voltam. A felmérést a Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület végezte. A sikeres gyűtés után részese lehettem saját településem értékeit bemutató cikkek megírásában. A munka nagy élményt nyújtott nekem, nem csak tárgyi tudást szereztem általa, hanem gyakorlatban is olyan értékek készítésével ismerkedtem meg, amit csak kevesen ismernek már, vagy ha ismernek is, csak kevesen üzik.

2015 nyarán a Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület egy felhívást tett közzé, melyben értőképzésre kerestek jelentkezőket. Először ismeretlen volt ez a fogalom számomra, de nagyon tetszett a felhívásuknak az az része, melyben a hagyományok felkutatásáról írtak. Ezt a felhívást máris összekapcsoltam a tavasszal elvégzett kutatásommal. Jelentkeztem

erre a képzésre, melynek elvégzése után 2015. november 21.- én tizenkét társammal együtt Kárpátalján értékőrré váltam.

Ki is az értékőr? Olyan személy, aki munkáját önként, saját meggyőződése alapján, saját örömeire és szabadidejében végzi. Részt vesz helyi értékek feltárásában, gyűjtésében, fontosnak tarja a közössége gyarapodását.

A tanfolyam kéthetente hétvégeként folyt Nagydobrony településén. Veszprém megyéből érkeztek felkészítőink. Az alkalmak során elsajátítottuk az interjú írás helyes formáját, a fénykép -, videókészítés fortélyait, s gyakorlati részként Nagydobrony helyi értékeit kutattuk fel és jegyeztük le.

Megtanultam csoportban és önállóan is dolgozni. Csoporton belül kiosztani és elvégezni a rám szabott feladatot. Hagyományokat felkutatni, értékeket kiválasztani, ajánlani, bemutatni és elfogadtatni másokkal. Ám a legfontosabb számomra mégis az volt, hogy hasonló indítattású, lelkesítő, tenni akaró, feladatokat vállaló, értékeket felkutató, hagyományokat tisztelő és ápoló barátokra tettem szert. Tagja lettem egy nemes feladatot felvállaló kis csapatnak, mely Magyarországon kívül először Kárpátalján alakult meg.

Diplomamunkám témájának aktualitását abban látom, hogy eljött az ideje a hagyományok lerögzítésének rohanó világunkban. Sajnos a természetes anyagokat felváltották a műanyagok, a kézzel végzett munka szépségét leváltotta a gépi monoton munka, elfeledkezünk azokról, akik sokat tettek azért, hogy településünk fejlődjön, elérje a mai arculatát. Elmegyünk úgy épített örökségek mellett, hogy nem érdeklődünk története felől, sőt hagyjuk akár rommá válni azt. Szakmákat hagyunk feledésbe merülni, mert az mára már kézzel nehezen végezhető, (kovács mesterség, asztaloság), vagy éppen időt kell fordítani rá (horgolás, hímzés), s egyszerűbb a boltban kínált változatát megvásárolni. Feledésbe merülnek a régi népszokások : lucázás, májusfa állítás, kántálás, pünkösdi király választás, új kenyér ünnepe, locsolózás. Elfeledjük régi népdalainkat, népmesénket, mert az élőbeszéd, a kommunikáció háttérbe szorul, helyét az televízió és az internet veszi át.

A kutatómunkám során a könyvtári és az elektronikus sajtóban végzett kutatás mellett empirikus: kérdőíves és mélyinterjú kutatást is végeztem. Ez a kutatási forma személyesebbé tette a megszerzett információkat, nem csak adatokat szereztem, de minden információ mellé egy-egy történetet is megismerhettem. A kérdőívek összesítése után falumról való ismeretem kibővült, a múlttal kapcsolatos információim mélyebbek lettek.

Fontosnak tartom, hogy az őseim által rám hagyott értékeket képviselni tudjam, és ahogyan én kaptam úgy találjak én is néhány embert, akinek át tudom majd adni. Érték megőrző és érték továbbító munkát szeretnék végezni.

2. A szakirodalom áttekintése

Szokásokat és hagyományokat gyűjteni nagy elszántsággal és akaraterővel lehet. Aki vállalja ezt a feladatot, az nem csak saját nevének dicsőítésére teszi, hanem elsősorban nemzete javára is. Ezzel foglalkozó gyűjteményt az 1866-os évből találtam.

Réső Ensel Sándor Magyarországi népszokások című gyűjtésében a következőket írja le: A szokások, nemzetünk szellemének kifejezései. Nyelvben, szokásban él a nemzet, s míg a nyelv, nemzeti irodalom művelése, életfeltétel; szintén az a nemzeti szokások ápolása, nemesítése; hazafiúi kötelesség ezeket ápolni s ha viharok fenyegetik azt, fiatal nemzedéknek emlegetni, hogy öröksége gyanánt tekintse [20, 4-6].

Balassa István-Ortutay Gyula Magyar Néprajz című könyvében leírja, hogy néprajzi jellegű feljegyzéseket, adatokat már középkori magyar krónikákban, oklevelekben is találunk. A XIX. század első harmadában történészek, nyelvészek egyre tudatosabban fordultak a nemzeti hagyományok megismerése irányába. Az első világháború, majd az azt követő nehézségek megakasztották és visszavetették a magyar néprajztudomány fejlődését. A felszabadulás után hamar megtörtént a magyar néprajztudomány újjászervezése. A munka az eddigi eredmények felmérésével, értékelésével és a jövő feladatainak kitűzésével indult meg [2, 9-18].

Ám nemcsak a régi szokások, de a népi játékok is feledésbe merülnek, helyüket az internetes stratégia játékok veszik át. *Baka Judit Egy előre két kettőre* című kiadványában eképpen vélekedik:

A népi játékokat a modern sport „űzte” el a játszóterekről és az iskolaudvarokról. Mint minden változás egy külön időben örvendetes is, sajnálatos is. Örvendetes, mert a játékok alakultak, fejlődtek, ugyanakkor azért sajnálatos, mert szegényebb lett játékkultúránk. Ezek a játékok egyszerűek, olcsók, viszonylag kis helyen lehet játszani őket. A mindennapi életben nagyon gyakran emlegetjük a fejlesztést, a sokoldalúság kialakítását. Csak azt felejtjük el – sajnos egyre gyakrabban –, hogy ezeknek a fontos feladatoknak egyik

lényeges eleme a játéktudás, játékintelligencia, megkockáztatható: a játékkultúra is. A gyerekekkel meg kell ismertetni a népi játékok értékét és szépségét [1, 3].

Kutatásomban és munkám megírásában segítségemre voltak még a következő kiadványok: *Bálint Sándor Ünnepi kalendárium*, *Fedinec Csilla A Kárpátaljai magyarság történeti kronológiája*, *Dékány István A magyarság lelki arca*, *Gergely János Magyar motívumok könyve*, *Dömötör Tekla Régi és mai magyar népszokások*, *György Erzsébet Lakodalmi szokások*, *Gulyás Éva –Szabó László Jeles napok*, *Gulyás Éva Téli népszokások*, *Szentendrey Ákos Lakodalmi szokások*, *Dr.Csüri Bálint Magyar lakodalom (Vőféj könyv)*.

II. AZ ÉRTÉK MEGHATÁROZÁSA

Szinte minden tudományág leírta már a saját „érték” fogalmát. A magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló törvény önálló érték fogalmat nem tartalmaz, a nemzeti érték fogalmát jeleníti meg. Nemzeti érték: a magyarság és a magyarországi államalkotó nemzetiségek tevékenységéhez, termelési kultúrájához, tudásához, hagyományaihoz, a magyar tájhoz és élővilághoz kapcsolódó, nemzetünk történelme, valamint a közelmúlt során felhalmozott és megőrzött minden szellemi és anyagi, természeti, közösségi érték vagy termék, illetve a tájhoz és élővilághoz kapcsolódó materiális vagy immateriális javakat magába foglaló tájérték, amely tanúskodik egy emberi közösség és az adott terület történelmi kapcsolatáról

Arra kérdésre, hogy mi kerülhet a helyi értéktárba, az a legjobb válasz, hogy minden, amiről a közösség úgy dönt, értéktárba kerülésük által pedig már nemzeti értéknek hívjuk őket. Ez a törvény egyik vezérfonala. Nincs hivatali kontroll a döntés előtt és után, csupán a lelkiismeret és a közösség iránt érzett felelősség.

A törvény és a végrehajtási rendelet egyfajta útmutatást ad az értékek kiválasztásáról. Helyi értékek esetében a természeti és az épített örökség kategória megjelölésével érkezik a javaslatok döntő többsége. Ezt követik az étel és ital különlegességek: szinte minden település rendelkezik speciális recepttel. Sok településnek van olyan szülöttje, aki példa lehet a mostani generációk előtt is. Az ő jelölésükkor nagyon fontos tudnivaló, hogy a törvény tiltja, hogy egy ember önmagában az értéktár elemévé váljon, de azt nem tiltja, hogy ezen személy életútja, munkássága, egy egész életen át tartó tevékenysége bekerüljön az értéktárba. Ugyanígy a kiválasztottak közé kerülhet egy hagyományörző közösség

évtizedeken át végzett tevékenysége, egy helyi rendezvénysorozat, vagy egy helyi jellegzetesség, egy hagyomány, amely a mai napig fennmaradhatott. Ezek a példák is azt mutatják, hogy az értéktárba kerülhet minden olyan értékkel és minőséggel rendelkező dolog, amelyet a helyiek értéknek tartanak és az értéktárba jelölik. [<http://www.hungarikum.hu/hu/gyik/all>]

A gyűjtés során törekednünk kell az adott település vagy tájegység teljes közigazgatási áttekintésére. A kül- és belterületekre egyaránt kiterjedő gyűjtésnek a helyben található természeti, kultúrtörténeti és szellemi értékek egyaránt tárgyát képezik. Az értékek jegyzése azonban önmagában nem elégséges, a gyűjtés során kiemelt jelentőséggel bír a helyi közösségek szerepvállalása, különös tekintettel az alulról jövő kezdeményezésekre. A közösség tagjainak az értékgyűjtésbe és az értékóvásba való bevonása időigényes és nagy körültekintést igénylő folyamat, ugyanakkor a fenntartható értékőrzés szempontjából elsődleges jelentőséggel bír.

A közösségi értékgyűjtés során a terepi gyűjtést minden esetben meg kell, hogy előzze egy előkészítő munka, amely nemcsak az előzetes háttérkutató, gyűjtőmunkát (kutatóhelyek, könyvtárak, múzeumok felkeresése, levéltári források tanulmányozása stb.) jelenti, hanem a területen működő értékőrző szervezetek, önkormányzatok, helyi és térségi szereplők megkeresését, a velük való kapcsolatfelvételt is magába foglalja. Az interjúk készítéséhez már az előkészítés fázisában érdemes felkeresni a lehetséges tudásőröket. A közös felmérés érdekében pedig közös bejárást, tájsétákat kell szervezni, ahol felkelthetjük a helyi lakosok, értékőrzéssel foglalkozó szervezetek, civilek érdeklődését.

A személyes beszélgetések során nagy hangsúlyt kapnak a társadalomtudományoktól átvett interjúzási technikák. Az interjúzás során érdemes felkeresni a helyi tudásőröket (pl. helyi gazdálkodó, mesterember, kézműves, hagyományőrző, tanító, népművelő, pap), illetve a területet ismerőket (pl. civil szervezetek tagjai, illetékes tájegységvezető, természetvédelmi őr, nemzeti parki munkatárs, képviselő, falugondnok, falugazdász), és természetesen a bölcs időseket, akik általában nagy örömmel mesélnek a település történetéről, régi időkről, elfeledett emlékekről. A település történetét a legélményszerűbben a helyi idősök élettörténeteiből, elbeszéléseiből ismerhetjük meg. Az interjú célja a kapcsolatfelvétel, a bizalomépítés, hogy a helyi társadalom életében cselekvő részvételre is sarkallja a közösség tagjait. Az interjúkészítés előnye, hogy egy-egy beszélgetés sokkal részletesebb és személyesebb, az adatgyűjtő megértési és tanulási folyamatát is hatékonyan segíti. Nemcsak a tájban megjelenő, alapvetően kultúrtörténeti

értékekhez ad információkat egy beszélgetés, hanem a településen még élő szokásokról, ismertekről is, amelyek fontos és értékes elemei a gyűjtésnek. Kiemelten értékes információk a tájelemekhez, földrajzi helyekhez fűződő helyi hagyományok, gazdálkodási ismeretek, tapasztalatok, mondák, szokások, elnevezések (településrész megnevezések és népi élőhelynevek). Fontos kihangsúlyozni, hogy szükség van azoknak a helyi embereknek a tudására, emlékeire, történeteire, akik a tudományos vagy történeti tényeket kibővítik, emberközelibbé és élőbbé teszik. A helyi tudás hasznosítása fontos szerepet kap az értékmegőrzésben is, elősegíti a település lakóinak a tájhoz kötődését, lakóhelyüknek mint természeti és kulturális közegnek a megbecsülését. Mindez életben tarthatja a hagyományokat, a közös emlékezetet, és egyben közelebb viheti a helyi embereket a szülőföldjük, otthonuk közvetlen környezetéhez, ezenfelül pedig a közösség összetartozását is erősíti. A helyi lakosokkal, helyi tudásörzökkal készített interjúkat rögzítenünk szükséges hanganyag, illetve interjúnapló formájában. Emellett az interjú készítése közben is érdemes fényképeket készíteni. Az interjúkészítés eszközei: interjúnapló, diktafon, fényképezőgép, íróeszközök, illetve egyéb segédeszközök (pl. térképek, fényképek). A beszélgetések egyaránt történhetnek szabadterén, vagy a tudásörzők otthonában, de legcélszerűbb, ha az interjúkat terepen, az adott érték környezetében végezzük. Természetesen, ha erre nincs mód, úgy a tudásörzőket a saját otthonukban is felkereshetjük.

Az adatfeldolgozást az előzetes szakirodalmi és egyéb források, a helyszíni dokumentáció információi, adatlapjai, fényképei, illetve az interjúnaplók alapján kezdhetjük el. A terepi gyűjtés során rögzített adatokat, a külső jegyek leírását kiegészítjük az interjúztatás, illetve a háttérkutató (pl. irodalmazás, történeti térképek és források elemzése) során előkerült további információkkal, kapcsolódó történetekkel, helyi ismeretekkel. Az értékleírások során törekedjünk a megszerzett ismeretek összekapcsolására, vagyis az előzetes háttérmunkákból, szakirodalomból ismert adatok – megfelelő hivatkozásokkal –, illetve a helyszíni feltárás során gyűjtött adatok összehangolására. Az adatfeldolgozás során a legfőbb célunk az összegyűjtött értékek feldolgozása egységes adatbázisba, majd ezt követően az értékek egységes nyilvántartásba történő rendezése. A tájhoz kötődő értékek feldolgozása során a következő szempontokat vegyük figyelembe: – a felmérések ne csak az értékek megnevezését, felsorolását, hanem azok ismertetését, leírását, ill. fényképes (vagy filmes) bemutatását is tartalmazzák; – a felmért adatok (adatlapok, interjúnaplók, fényképek, videók stb.) mindenki számára elérhetőek, publikusak; hozzáférhetőek, nyílt elektronikus adatbázisba rendezve; – online,

nyílt forráskódú térképek használata, ill. a tájértékek koordinátáinak egységes rögzítése térképi megjelenítéshez, ábrázoláshoz; – az elkészült adatbázis készítése során fontos, hogy a gyűjtemény bővíthető legyen; – a felmért értékeket érdemes a feldolgozás után a helyi közösséghez visszajuttatni, bemutatni, akár helyben, akár külső segítséggel, együttműködéssel történt a gyűjtés. A visszacsatolásra alkalmas lehet egy kiadvány, rendezvény, kiállítás, szervezése. [23, 53].

Az értékek ismerete, felismerése minden esetben az első lépés a megőrzéshez. Az értékek nyilvántartásba vételével nem tekinthetjük az értékfeltárást lezártnak, további feladatunk az értéktárak elemeinek folyamatos számontartása, megóvása, ápolása. A tájhoz kötődő értékek védelme nem valósulhat meg a helyi lakosság értékmegőrző, értékmentő munkája, életmódja, hagyományápolása nélkül. Az értékmegőrzés kapcsán a legoptimálisabb, ha akár párhuzamosan is minél többféle eszközt tudunk az utógondozásra fordítani. Legyen szó gyakorlati eszközökről (építés, helyreállítás, kezelés, környezetalakítás stb.), szabályozási eszközökről (pl. jogszabályi előírások, védettség létrehozása), valamint pénzügyi eszközökről (támogatások, ösztönzés, pályázati források, adókedvezmények stb.) [23, 54].

A tájhoz kötődő értékek gyűjtése során az egyes településeknek nemcsak a megóvás lehet a távlati célja, hanem az értékek és a társadalmi, gazdasági, ökológiai célú fejlesztések közötti összhang megteremtése is. A táj önmagában is vonzerő, az értékgyűjtés segíti a települések gazdasági és kulturális fellendülését azáltal, hogy növelik a terület értékét, vonzerejét. A közösségi alapú értékgyűjtés a helyi gazdaság, a helyi közösség fejlődése a magasabb életminőség elérésének egyik eszköze. A közösen (újra) felfedezett és átélt hagyományok hozzájárulnak a közösségek életben tartásához. Az értékörzésből adódó feladatok közös célokat jelentenek, aktivizálják a közösség tagjait, lehetőséget teremtenek a valós találkozásokra, kapcsolatok kialakítására. Ezért a helyi szintű értékfeltárást elősegítő közösségi kezdeményezések támogatása kiemelten fontos feladatunk. Az értékek a helyi települési identitást, közösségi kohéziót erősíthetik. A helyi szereplők megalapozott, értékalapú döntéseket hozhatnak, fejlesztéseket valósíthatnak meg. A társadalmi célokon túl az értékleltárak felhívják mind a helyben élő közösségeket, mind az odaérkező látogatókat, turistákat figyelmét a helyben meglévő értékekre, illetve arra, hogy a táji örökség értékeinek megfelelő ismerete és használata kézzelfogható előnyöket nyújtanak települési, vagy akár vállalkozási szinten is. A tájhoz kötődő értékek számbavétele segítséget jelent az önkormányzatoknak, illetve a tervezőknek is a

települések fejlesztési, rendezési terveinek, stratégiai programok elkészítéséhez, megalapozva a települések fenntartható fejlesztését. Emellett a tájhoz kötődő értékek pontos ismerete, a feltárások eredményei a hétköznapiakban is jól hasznosíthatóak, elsősorban turisztikai, nevelési-oktatási szempontból. A táji örökség tehát közvetlenül vagy közvetetten szellemi, anyagi, gazdasági erőforrás [23, 64-65].

2.1 Palágykomoróc település értékvizsgálata

Az érték minden ember számára mást és mást jelent, ám abban talán közös a gondolat, hogy értékesnek mondható minden olyan tárgy, szokás, épített örökség, gasztronómia fogás, mely közel áll az ember szívéhez, esztétikai szépséget hordoz, nagy múltra tekint vissza, kevesen ismerik elkészítési módját és hagyományozás utján lettünk birtokosai.

Minden ember saját települése értékeit tartja a legszebbnek, kutatja eredetét, őrzi meg legvalósabb állapotában. Számomra a legtöbb értéket Palágykomoróc adja. Szívesen ismerkedtem meg hagyományaival, híres embereivel, ma is üzött régi mesterségeivel, ápolom ma is élő szokásait. A hagyományápolás a településtörténet ismeretével kezdődik.

2.2 Palágykomoróc település története

A mai Palágykomoróc község Palágy és a mellette fekvő Komoróc egyesítéséből keletkezett. Alapításáról megoszlanak a történészek nézetei. Egyesek szerint Palágyot a régi rómaiak alapították (Terra Palladis), akik időszámításunk első századaiban átkeltek a Felső-Tiszán, sőt ott is maradtak.

A honfoglaló magyarok elszórt telepeket találtak e területen. A tatárjárást követően az addig gyepüként szolgáló mocsaras síkvidék sűrűbben benépesedett. Tény, mint azt a régi egyházi iratok bizonyítják, a község egyike volt Ung vármegye legrégebbi településeinek. Más történészek szerint az első hiteles írott bizonyíték a község létezésére Szent László donációs (ajándékozási) levele, aki 1077-től 1095-ig uralkodott, mely szerint az árpádházi király fejedelmi ajándéku adományozta a községet a Palágyi családnak: „Confesimus Paladi paludem terram Paladis (Adjuk Palágyiaknak Palágy mocsaras földjét)”.

Nevének eredetére is többféle változat létezik. Egy régi monda szerint egy, a községben lakó földesúr két leánya egyikét egy Polad, másikat pedig egy Komoró nevű földesurakhoz adta feleségül, és ezek jobbágyai alapították a két települést, Palágyot és Komorócot, így lettek a falu földesurai azok névadói. Alakulhatott a község neve a latin Palladis-ból is. Mivel az említett Palágyi család több évszázadon át volt e vidék birtokosa, joggal állíthatjuk, hogy ők a község névadói. De az is elképzelhető, hogy éppen a Palágyi család kapta birtokairól nevét. Lehet a név eredete a Pala, Pál személynév d-képzős származéka is. A Komoróc helységnév szláv eredetű, jelentése szűnyog, valószínűleg személynév lehet.

A XIII–XV században a falu többször „cserél gazdát”, több nemes úr is kap birtokokat e vidéken, de a Palágyiak neve még sokáig megtalálható a településről szóló forrásokban. A középkorban a község heves csaták viharát állhatta ki, erről tanúskodnak a határában fellelhető dombos vidékek elnevezései. Például a Kapitány-domb, amely az ott elesett és eltemetett vezér rangjáról kaphatta nevét (a csatát a huszita háborúk – XV század – idejére teszik). E csatákat bizonyítják a községben és környékén végzett ásatások során talált régi fegyverek. [16]

1436-ban a Palágyiak lettek a falu kizárólagos birtokosai, majd a család férfi ágának kihalása után a birtok egy része a Kincstárra szállt, másik része pedig a Bercsényi családé lett Répássy Mária révén, aki a Palágyi család utolsó tagjának özvegye volt. Ebben a korban a község hitélete a földesurak vallása szerint változott. A reformáció idejében az új vallás gyorsan terjedt. Ezt a község akkori földesurának, Szalay Ferencnek, Bereg vármegye főispánjának, kispárdai főkapitánynak köszönheti. Az azóta eltelt századokban a településen békésen megéltek egymás mellett a különböző felekezetek. Fényes Elek (1807–1876, közgazdasági statisztikus, földrajzi író) 1851-ből származó leírása alapján tudjuk, hogy Palágyinak 65 római katolikus, 96 görög katolikus, 18 zsidó lakója volt, Komorócnak pedig 27 római- és 34 görög katolikus, valamint 234 református és 34 zsidó lakosa. Görög katolikus és református templommal rendelkezett, Komorócon görög katolikus népiskola, Palágyon pedig református elemi népiskola működött. Ekkor lakóinak nemzetisége magyar, sőt, még 1940-ben is három kivétellel magyarok lakják. Ekkor, 1940-ben 46 római katolikus, 47 görög katolikus, 231 református és 12 zsidó lakosa volt a két községnek.

A palágykomoróciak kivették részüket a haza védelméből. A 48-as szabadságharc idején Palágyból 50, Palágykomorócról 32 nemzetőr szolgálta hazáját. Az 1848 őszéig

felállított nemzetőr csapatok a szabadságharc folyamán csaknem teljes mértékben beolvadtak a honvédszászlóaljukba. Egyes nemzetőr csapatok állandó helyőrségi szolgálatot teljesítettek, biztosították Ung vármegye határainak védelmét az uzsoki határon. Ellátmányukról és zsoldjukról a megye gondoskodott.

Az első világháború, a Nagy Háború vészterhes éveiben tizenöt palágyi és komoróci hős katona áldozta életét hazájáért. Reményeim szerint az Ő nevüket emléktábla őrzi majd a Palágyi Temető kertben annak a gránit obeliszknek a közelében, amelyet a Tizenötök egyikének, Vitéz Takács Lajosnak az emlékére emelt édesanyja, özv. Takács Györgyné. Az egy éve helyreállított síremléken a következő szöveg olvasható: „Itt nyugszik Vitéz Takács Lajos cs. és kir. 66 gy.e. népf. A hazáért hősi halált halt az olasz harctéren a gránáttól kapott halálos sebében 1917. május 16. 27 éves korában. Béke poraira. Az anyai szeretet egyetlen gyermekének hőstetemet e hantok alá hozatta. Boldogok, akik a haza védelmében esnek el”. Özvegy édesanyja fia emlékére a református templomban ma is szolgáló harangot öntetett Egry Ferenc kisgejőci harangöntő mesterrel és azt gyülekezetének adományozta. A harang felirata: „A világháborúban elesett egyetlen fia, Takács Lajos emlékére öntette Édes anyja özvegy Takács Györgyné. Az élőket hívogatom. A holtakat elsíratom. Ára 10000 korona volt”[16].

Ugyancsak megszenvedte a község a második világháború borzalmait. Férfilekosai közül tizennyolcan haltak hősi halált, kilencen pedig a „malenykij robot”-nak estek áldozatul. Tiszteletükre és emlékükre a KMKSZ helyi szervezete emlékművet állított a református templom kertjében.

Palágyikomorócról írva, meg kell említeni híres szülőiteit. Ifj. Fejér Pál görög katolikus parókust, aki édesapja volt a 48-as szabadságharc „Márciusi Ifjai” egyikének, Vasvári Pálnak (emlékét tábla őrzi az általános iskola bejáratánál), Orlay János sebészorvos pedagógust, aki tevékenységét a cári Oroszországban fejtette ki és nevelője volt a híres orosz írónak Gogolnak. De barátjának mondhatta Geothét és gyógyítója volt az orosz cári udvarnak. Gazdag patrónusa volt a palágyi református gyülekezetnek gróf Buttler János, kinek birtokai voltak a község határában, és akit halála után a református templom kriptájában helyeztek örök nyugalomra. Huszadik századi hírességei között említhetjük id. Ónody Gézát, a község református népiskolájának igazgatóját, Balogh Dánielt, aki 46 éven át volt az iskola tanítója, vagy a 47 éven át a községben szolgáló református lelkész, Nagy Józsefet. Ők mindannyian a palágyikomoróci temető kertben alusszák örök álmukat.

Igazgató úr és nagytiszteletű úr emlékét nemrég felavatott emléktábla őrzi az iskolában, illetve a református templomban

Társközsége: Kisszelmenc.

Gazdasága: 1948-ban megalakult helyi kolhoz híres volt kukorica-, szőlő- és dohánytermesztéséről. Erdőt telepítettek, halastavat létesítettek, homokbánya is működött. Majd a rendszerváltás után vállalattá alakult át, főbb ágazatai a tej-, hús- és gabona-termelés voltak. Mára a földek nagy része privatizálva van, magánszemélyek használják. [7, 34-35]

Hitélete: Római katolikus templom a XIII. század második felében épült fel. A reformáció megjelenésével a templom ezen felekezethez került. 1726-ban építettek új katolikus templomot, mely görög keleti vallású lett. 1949-ben a templomot bezárják, és 1989-ben kapják vissza a hívek. 2009-ig a római és görög katolikus lakosság közös megegyezés szerint látogatta a templomot. Ám az egyesség felbomlott.

Anyanyelvi intézményei: Palagykomorócon magyar nyelvű általános iskola 1946-tól működik. Új épületbe 1976-ban költözött. Az óvoda az iskola épületében kapott helyett, miután a régi óvoda épülete természeti katasztrófa következményeként életveszélyessé vált. [4, 211-212].

2.3 Régmúlt idők híres emberei Palagykomorócon

a) Vasvári Pál, a Márciusi Ifjak vezéralakja

Aki járt már a Palagykomoróci Általános Iskolában, szembe találta magát egy márványtablával, a következő felirattal: „Emléktábla Vasvári Pál (1826–1849) a „Márciusi Ifjak” egyik vezéralakjának tiszteletére, akinek gyökerei szorosán kapcsolódnak Palagykomoróchoz, mivel nagyapja, id. Fejér Pál, görög katolikus lelkész, itt teljesített szolgálatot. Édesapja, ifj. Fejér Pál községünk szülötte. „A Márciusi Ifjak egyike én valék, s legyen mindenkor minden fiatal örökké az.” (Vasvári Fejér Pál). Az emléktáblát a Rákóczi Szövetség támogatásával a Palagykomoróci Általános Iskola készítette. Anno Domini 2009.

A mai fiatalok minden bizonnyal keveset tudnak a Márciusi Ifjakról, akik között pedig olyan közismert személyiségek voltak, mint Jókai Mór, Irinyi József, Vajda János, Petőfi

Sándor, Korányi Frigyes vagy Vasvári Pál. Családja a XVII. században települt a Nyírségbe. Nagyapja Fejér Pál felszabadított jobbágy volt, aki 1746-ban Nyírgelsén született. Bacsinszky András munkácsi görög katolikus püspök 1774-ben szentelte pappá. Palágyon 1781-től 1795-ig szolgált parókusként. Felesége Kőmíves Rozália volt, gyermekeik közül hárman folytatták apjuk tevékenységét: János, György és Pál. Pál – Vasvári édesapja 1786. január 25-én született Palágyon. 1814-től 1821-ig Dámócon volt parókus, majd 1827-ig Tiszabúdon adminisztrátor. Felesége Mihey Erzsébet volt. Öt gyerekük közül legismertebb Pál, aki honvéd őrnagyként vett részt az 1848–49-es forradalom és szabadságharc eseményeiben.

Vasvári Pál 1826. július 14-én született Tiszabúdon. Eredeti neve Fejér Pál. A család egy időben Nyírvasváriban élt, e település után vette fel a Vasvári nevet. Tanulmányait a nagykárolyi piarista gimnáziumban kezdte, majd 1843-ban, gróf Károlyi József támogatásával beiratkozott a Pesti Egyetemre, ahol történelmet, jogot és természettant hallgatott. Legjobban a történelem érdekelte, mert a múlt számára a hazaszeretet és a haladás eszméjének táplálója. Általa fejlődik romantikus szemlélete és nemzeti öntudata. A történelem szeretete elvezette a politikához. Politikusként korának legjelentősebb személyiségei közé tartozott. Szemléletét az utópista szocializmus, a liberalizmus és a felvilágosodás racionalizmusa alakították. Húszéves korára elsajátítja a német és a francia nyelvet. Kivételesen tájékozott, nemzedékének egyik legnagyobb tudású alakja. Sajátos történelem szemléletének lényege, hogy az szüntelenül fejlődő folyamat, amely a „világszabadság” felé halad, bár azt sohasem éri el. Ennek lényege, hogy megszűnik a jók és gonoszok évezredek óta tartó küzdelme, véget ér a zsarnokság uralma és minden ember egyenlő lesz. Bár tudósi pályára készült, de követte az országos politikai eseményeket, így kapcsolódott be az egyetemi ifjúság mozgalmába. Közvetlen politikai szerepet nem vállalhatott, mert az egyetem hallgatóinak tilos volt politizálni (és mert nem volt nemesember), de nyilvános szerepléseit előkészítette első irodalmi műveinek megjelentetése. Részt vett a Kisfaludy Társaság pályázatain, ahol 1847-ben Zrínyi a költő című életrajzi munkájával első díjat nyert. Miközben próbálgatta a szépírói és történetírói pályát, 1846-tól a Teleki Blanka és Lövei Klára alapította leánynevelő intézetben tanított, ami számára az anyagi biztonságot jelentette.

1848 márciusában Vasvári a forradalom egyik legismertebb alakjává vált. Kulcsszerepet játszott az Irinyi József-féle 12 pont véglegesítésében és a 15-i pesti forradalom megszervezésében. Kitűnő szónoki képességei lévén beszédeivel lelkesítette a

tömegeket. Vajda János a következőket írta róla: „egy nap alatt az ország leghíresebb embere lett, csupán meglepő szónoki képességei által”. Jókai Mór így jellemezte: „ifjú atléta termet, szép római arcéllal, erős vonásokkal, merész orral és szelíd, kék szemekkel. De mikor beszélt, arca lángra gyulladt, s szónoklatát kezdték Kossuth ékesszólásához mérni.” Bálványa lett az ifjúságnak és vezére a néptömegeknek. A forradalmi események meghatározó személyisége lett. Tömegeket lelkesített, de meg is fékezett nemegyszer, ha kellett.

A pályája csúcán álló író-politikus a Belügyminisztériumban, majd Kossuth Lajos pénzügyminiszter mellett vállalt titkári állást. 1848 tavaszán azonban otthagyta nyugodt állását, hogy részt vehessen a nemzeti honvédség megszervezésében. Részt vett a győztes pákozdi csatában. Őszre betegen tér vissza Pestre, így le kellett mondania további katonai pályájáról, év végére azonban el kell hagynia a fővárost. A Pestre bevonuló császári csapatok házkutatást tartanak lakásán, iratait elkobozzák. Neve ekkor már szerepel a kivégzendők listáján. 1849 telén gerillacsapatokat toboroz, február közepére már 500 fős csapata van Nagyváradon, akik Rákóczi nevét veszik fel. Szabadcsapatának piros zászlóján, melyet Teleki Blankától kapott, a következő volt olvasható:” Óh ha te élnél, Rákóczi” – az egyik oldalon, „Hazádnak rendületlenül” – a másikon. 1849 júliusában Vasvári Pált és önkénteseit a Gyulai-havasokban toborzó román felkelők ellen küldték, ahol Havasnagyfalu közelében a 13-án vívott ütközetben 400 honvéddal együtt ő is életét veszítette. Holtteste – a másik nagy márciusi ifjú, Petőfi Sándor földi maradványaihoz hasonlóan – utóbb soha nem került elő, hősi emléke azonban mindmáig fennmaradt. Halála után 30 évnek kellett eltelnie, hogy kutatni kezdjék emlékiratai, valamint levéltári adatok alapján Vasvári Pál pályáját. [15]

b) Gróf Buttler János „különös” házasságának igaz története

A palágykomoróci református parókia 1845 évi hetes sorszámú bejegyzésében a következő szöveg olvasható: „Május 7. Méltóságos Bardányi Gróf Buttler János Úr Meghalt Dobóruszván tétetett a Palágyi Református Templom alatti sírboltba, hol nyugodjon békességbe, meghalt csuklásban, volt 73 éves.”

A Buttler család írországi származású, német-római birodalmi főnemesi família, a XVII. század végén települt

Magyarországra. Egy bizonyos báró Buttler az egi vár kapitánya volt. Buttler János gróf utódok hiányában életének utolsó éveiben református gyülekezeteket (Palágy, Székesfehérvár), tanintézeteket (Csurgó, Losonc, Máramarosi Református Jogakadémia) támogatott, és 126 ezer forintot ajánlott fel a tervezett honvédtisztképző Ludovika Akadémia alapítására. Halála után maradék birtokait gróf Buttler Sándor volt bajor királyi főhadnagy örökölte, aki részt vett az 1848–49-es forradalom és szabadságharc küzdelmeiben, mint az Ung vármegyei önkéntes nemzetőr osztály parancsnoka.

Elhíresült házasságának hiteles történetét Pásztor Emil, az Egi Eszterházy Károly Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének tanára írta meg 1999-ben a Magyar Szemlében.

Bár Mikszáth műve elején leszögezi, hogy „az, aki a naplójában följegyezte e történetkét, sohasem szokott hazudni, igaz hát minden szava”, a valóság mégis eltér a leírtaktól. A regény szerint gróf Buttler János jogászdíák tanuló társával, Bernáth Zsigával együtt utazik hűsvéti vakációra. Visszatérőben báró Döry István olaszliszka szolgabíró fondorlatos módon és akarata ellenére összeházasítja leányával, Máriával, miután azt a helyi plébános elcsábította. Fáy István, Buttler gyámtyja azonnal pert indít az egi érseki szentszék előtt, hogy a nyilvánvalóan erőszakkal kikényszerített házasságot érvénytelenítsék. Hosszú évekig folyik a per, de a gróf nem tudja elérni, hogy megszabadulva házasságától, szíve választottjával lépjen frigyre.

Mikszáth szerint történetének „alapja” Bernáth Dezső országgyűlési képviselőtől származik, aki a regényben szereplő Bernáth Zsigának a fia volt. Bernáth Dezső bevallása szerint ezt a történetet maguktól a szereplőktől hallotta, illetve régi levelekben olvasta. Szerinte az esemény a Sárospataktól nem messze fekvő Bodrogolasziban játszódott le a XIX. század legelején, és a történetek után Buttler János harminchat éven át pereskedett az egyházi hatóságok előtt, de házasságát nem tudta érvényteleníteni. Mikszáth jóhiszeműen hitelt adott ennek a történetnek és ez lett az alapja izgalmas és érdekes regényének. Mára tudott, hogy Bernáth Dezső adatai jórészt hamisak voltak, és csak mendemonda volt, hogy a gróft erőszakkal kényszerítették házasságra. Ezt bizonyítja dr. Döry Ferenc Gróf Buttler János házassága című, tudományos alaposággal megírt könyve, amely 1931-ben jelent meg Pécsen.

Gróf Buttler János 1773. február 25-én született. Felesége, Döry Katalin grófnő (aki a regényben báró Döry Mária lett) fél évvel volt fiatalabb nála. Apósa, gróf Döry Gábor volt (Mikszáthnál báró Döry István). Bernáth Zsigmond 1790 októberében született, 17 évvel volt nála fiatalabb, tehát nem lehetett iskolatársa. Buttler 17 éves korában ismerkedett meg gróf Döry Gábor legidősebb leányával, Katalinnal. Beleszeretett a szép, fiatal lányba és 1792-ben el

is jegyezte őt. Eljegyzési szerződésükben a mindössze 19 éves gróf így nyilatkozik: „szabad akaratombul és egyenes szívbéli indulatomtul viseltetvén, s eljegyezvén magamnak örökös hitves társamnak”. Eljegyzésük után egy hónappal édesapja meghal, ő árván marad, óriási vagyont örököl Ung vármegyétől Torontál vármegyéig, elsősorban földbirtokokat. Szülei már nem élvén, saját korában gyermekkorúnak számítván, szerelmét, Katalint csak püspöki engedéllyel vehette el. Ismerve a fiatal gróf könnyelmű természetét, az engedélyt nem kapta meg. Birtokai gondnokához, Fáy Bertalanhoz (a regényben Fáy István) fordul segítségért. Végül 1792. augusztus 20-án mégis csak megtarthatják az esküvőt Girincsen a plébániatemplomban, a Szent István-napi nagymise után. Egy ideig zavartalan boldogságban élnek, gyermekük azonban halva születik. Ez a bánat feldúlta családi életüket. A családi békét kikezdi a féltékenység, erre okot elsősorban a fiatal férj ad, aki nem sokat törődött a házastársi hűséggel. Házasságuk megromlik, szétköltöznek, de a feleség kéri házassági életközösségük helyreállítását az egri püspöki szentszéknél, amely kötelezi is erre a grófot. Bár egy időre újra összeköltöznek, de a gróf léha erkölcsű férj maradt, nem becsülte, sőt gyűlölte feleségét, állandóan zsarnokoskodván felette. 1803 decemberében a csanádi püspöki szentszék ítéletében őket ágy- és asztaltól elválasztotta, Buttler pedig méltányos tartásdíj fizetésére kötelezte.

A grófot egyre jobban bántotta, hogy nincsenek gyermekei, nincs fiú örököse, ezért szabadulni kívánt házassága bilincseitől. Ekkor még az egyház egy szabályosan megkötött házasságot nem bonthatott fel és nem járulhatott hozzá újabb házassághoz. A polgári házasság intézménye még nem működött. Így házassági kötelékük megtámadása nem kecsegtetett sikerrel, ezért ravasz ügyvédje, Sávoly Sámuel azt indítványozta, hogy akár tanúk megvesztegetésével azt kellene bizonyítani, hogy házasságukat, melyet 35 évvel korábban kötöttek, erőszakkal kényszerítették ki. 1827 áprilisában kéri az egri érseki szentszéket, hogy semmisítsék meg házasságukat. Az egyházi bíróság éveken keresztül hallgatott meg tanúkat, de a kikényszerítést nem sikerült bizonyítani. 1831. június 30-i ítéletében a szentszék a házasságot önként és szabadon kötöttnek nyilvánította, és azt érvényesnek és törvényesnek jelentette ki. A pereskedés, fellebbezés folytán az esztergomi primási szentszéknél folytatódott, amely az elsőfokú bíróság ítéletét jóváhagyta. Buttler ezután Rómába, az apostoli szentszékhez fellebbezett, de a primási szentszék jobbnak látta az ügyet nem terjeszteni oda.

Buttler gróf holta napjáig nem békült meg feleségével, de kénytelen-kelletlen fizette neki az évi 5000 pengő forint tartásdíjat. Ő maga áttért a református hitre és vagyonából jelentős

adományt tett a Ludovika Akadémia részére (126 ezer pengő forint). Kezdeményezésére 1844-ben új, festett mennyezetet kapott a palágyi református templom és új ablakot nyitottak a templom nyugati falán. A gróf 1845-ben, felesége 1852-ben fejezte be zaklatott életét.

Házasságuk valódi története lényegesen eltér tehát attól, ahogy azt Mikszáth megírta egyébként csodálatos regényében. Az író egy igen rokonszenves, tragikus hőst faragott Buttler gróf alakjából, aki pedig jórészt saját hibáinak lett áldozata. Döry Ferenc így jellemzi Buttlert: „egyedül saját szenvedélyei vezették, ... a házaselet tekintetében sem akart erkölcsi korlátokat és maga felett tekintélyt elismerni. Vagyonának közcélokra való osztogatásában is felesége iránt táplált gyűlölet inspirálta”.

Mi, palágykomoróciak büszkék vagyunk Buttler János grófra ugyanúgy, mint „megörökítőjére”, Mikszáth Kálmánra, hisz általuk még ismertebb lett XIII. századi műemlék templomunk. [<http://kisz.hhrf.org/?module=news&target=get&id=21599>]

c)Goethe barátja, Gogol nevelője

Mi, kárpátaljai magyarok sokszor vagyunk büszkék, és joggal, ha hallunk vagy olvasunk olyan híres tudósokról, művészekről, sportolókról, akik szűkebb pátriánk szülöttei.

Az egyik ilyen híres ember volt Orlay János magyar származású sebészorvos, pedagógus, aki a tudományok széles körét művelte. Munkásságát főként a cári Oroszországban gyakorolta, ahol Ivan Szemjonovics Orlay néven élt és dolgozott.

V. Molnár László „Orlay János, az orvos és pedagógus” című tanulmányából tudjuk, hogy Orlay 1770-ben, az Ungvár melletti Palágyon született, elszegényedett nemesi családban. Apja Orlay Simon katonatiszt, anyja Belezna Katalin volt. Alapfokú iskoláit Munkácson, középiskoláit Ungváron, majd Nagyváradban végezte. 1788-ban a Nagyvárad Jogi Akadémián kezdte meg tanulmányait, majd a következő évben a Lemberg (ma Lviv) Egyetem hittudományi karán folytatta, és egy év múlva az Egri Teológiai Főiskolán fejezte be. Ezután egy évet tanított a Nagyvárad Kezességrendi Gimnáziumban történelmet, földrajzot, görög és latin nyelvet. Bár belépett a piarista rendbe, nem kívánt felszentelt pap lenni. Világi pályára viszont nem léphetett, mert több

ilyen irányú pályázatát elutasították. Elkeseredésében elhagyta hazáját, 1791-ben Pétervárra utazott, ahol az Orvosi-Sebészeti Tanintézet ösztöndíjas hallgatója és a katonai kórház gyakornoka lett. Két év múlva orvosi vizsgát tett. Munkáját oly lelkesen végezte, hogy II. Katalin cárnő közbenjárására 1794-ben államköltségen a Bécsi Sebészeti Főiskolára küldték. Tanult Németországban is, a Jénai Egyetemen, ahol az ottani Természetkutató Társaság tiszteletbeli tagjai sorába választotta. 1797-ben tért vissza Oroszországba. Ekkor kezdődött Orlay magasba ívelő karrierje. 1800-ban orvosi-sebészeti kinevezést kap, elkezd tudományos-publikációs tevékenységét. I. Pál cár halála után I. Sándor udvari tanácsosi címmel ruházta fel.

Az 1800-as évek kezdetétől Orlay nagy segítséget nyújtott a Magyarországról Oroszországba áttelepülni kívánó pedagógusoknak, tudósoknak, kiknek többsége a mai Kárpátaljáról származott (Balugyánszky Mihály, Kukolnik László, Vladimir Mihály és mások). Több orosz és külföldi egyetem és társaság választotta tagjai közé. Igazi polihisztorként nemcsak mint orvos, hanem mint ásványkutató, régész, biológus és őshazakutató is ért el tudományos eredményeket. Ennek tudható be, hogy tagja lett a Moszkvai Orvosi és Fizikai Társaságnak és az Altenburgi Botanikai Társaságnak. A Königsbergi Egyetemnek bölcsészdoktora, a Tartui Egyetemnek pedig sebészdoktora lett. I. Sándor cár jutalmul kinevezte háziorvosa első helyettesévé.

1806-ban cári engedéllyel utazást tesz több európai országban. Megismerkedik és barátságot köt Johann Wolfgang Goethe-vel. Önzetlenségét és nagylelkűségét bizonyítván, 1807-ben a Pétervári Felsőfokú Tanintézetnek ajándékozta madártani gyűjteményét. Egy évvel később az Orvosi-Sebészeti Akadémia titkárává választották, majd az Orosz Történelmi és Régészeti Társaság is tagjai sorában tudja. I. Sándor cár a Szent Vlagyimir-renddel tüntette ki. A Napoleon elleni honvédő háború idején a pétervári katonai kórházba kérte áthelyezését, hogy gyógyíthassa a sebesülteket. 1814-ben nagy értékű orvostörténelmi kéziratait az Orvosi és Fizikai Társaságnak adományozza, melyért megkapja a legmagasabb állami elismerést, az államtanácsosi címet.

Romló egészségi állapotára való tekintettel 1817-ben saját kérésére kinevezték az orosz oktatásügy egyik elismert intézménye, a Nyezsini Gimnázium igazgatójává és egyidejűleg orvosává. Itt része lehetett az orosz irodalom klasszikusának, Nyikolaj Vasziljevics Gogolnak a nevelésében, szellemi arculatának formálásában. Közeli kapcsolatba kerül az író szüleivel, kiknek vendégszeretetét többször élvezhette családi birtokukon. Nyezsini tartózkodása idején hosszú utazást tesz a Kaukázus vidékére, ahová

elkíséri az ugyancsak magyar származású Jaksics Gergely. Utazását nagyban motiválta az őshaza és a magyar nyelv eredetének kutatása. Bár ezzel kapcsolatos nézetei a magyar sajtóban feltűnést keltettek, de elismerésre nem találtak, nem lévén kellő tudományos megalapozottságuk. 1820-ban egyik levelében a következőket írta: „Bejártam a Kaukázust ..., és mindenütt a saját szememmel láttam a magyarság nyomait. ... Mindenütt észleltem a hegyi lakók és a magyarok nagy hasonlóságát, táncaik, büszke magatartásuk, igazságszeretetük és hajthatatlanságuk egyaránt jellemzi mindkét népet. Főleg az oszétok nyelve mutat közös vonásokat a magyar nyelvvel.” Későbbi tudományos-nyelvészeti kutatások egyértelművé tették, hogy Orlay elképzelései az őshazát illetően hamisak.

Kaukázusi útjáról visszatérve, Orlay minden energiájával az oktatás korszerűsítése felé fordult. A sokoldalúan művelt, több tudományágban jártas, magas erkölcsi tulajdonságokkal rendelkező Orlay több progresszív intézkedést valósított meg a Nyezsini Gimnáziumban. Bevezette a szabad viták gyakorlását a tanári értekezleteken, valamint intézkedéseinek kritikai bírálatát. Tervezetet készített az orosz oktatásügy megreformálására. Egyik pedagógiai munkájában így ír: „Az ifjúság helyes nevelése egyértelmű az állam jólétének megalapozásával. A helyes nevelésnek köszönhetőek a tisztességes családapák, a becsületes állampolgárok, a derék közhivatalnokok.

1826-tól három évig vezette az Odesszai Richelieu Liceumot. 59 éves korában, 1829. február 27-én váratlanul elhunyt. Orosz feleségétől három fia született – Mihail, Alekszandr és Andrej – ők már nem beszélték a magyar nyelvet. Mindhárman katonai pályára léptek. [<http://kiszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=20971>]

d) Nagy József palágykomoróci lelkész munkásságának bemutatása

Az ungvári járási Palágykomorócon a református hitélet 2015-ben mintegy 440 éves múltra tekint vissza, református teploma pedig a XIII. században épült. Mint minden községben, így itt is a kommunista rendszer előtt az egyház rendelkezett vagyonnal: volt erdeje, legelője, szántóföldje, parókiája,

iskolája és ehhez tartozó tanítói lakása. A kommunizmus ideje alatt az egyház vagyonait elkobozták, csak a templomot hagyták meg.

Nagy József református lelkészt a gyülekezet 1931. április 19-én választotta meg és 1978 –ban bekövetkezett haláláig szolgált ott.

Nagy József halk szavú, csendes, mást vallást tisztelő ember volt. Magas, derék, szőkésbarna hajú, gömbölyű arcú, vállas ember, aki motorbiciklivel járta a gyülekezeteit. Kétszer nősült. Első felesége meghalt, második felesége Ungváron élt és így ő is oda költözött. Bár felesége más vallású volt, mégis elkísérte férjét a szertartásokra. Négy gyermekük született.

1942-ben kezdeményezésére a parókiát a gyülekezet átépítette. Szívesen segítette a helyieknek a hivatalos ügyek intézésében. Szolgálati ideje alatt reggel és délután folyt istentisztelet, s ilyenkor a hívek a templomot mindig megtöltötték.

1944 novemberében a falut elérte a front. Harcok folytak, találatot kapott a parókia és a templom is. Ám a legsúlyosabb csapást mégis az jelentette, hogy az Északkeleti – Felvidék helyett a falu a Szovjetunió kötelékébe került. Elkezdődött az ateista uralom. Nagy Józsefet négy gyerekével kidobták a parókiáról, állatait és gépeit be kellett szolgáltatnia a kolhozoknak. A legdurvább eszközökkel igyekeztek lelkileg megsemmisíteni a tiszteletet.

A kilakoltatott családot Varga József fogadta be. Nagy József nem törődve a bajával tovább szolgált, és amikor a szomszédos gyülekezetekben nem volt lelkész, eljárt ígét hirdetni a gálocsi és az ungtarnóci gyülekezetekbe is. Később Ungvárra költözött, de onnan is kijárt szolgálni, híveit bátorítani, Isten ígését hirdetni. 1978. október 15-én még esketett, egy héttel később meghalt.

Nagy József kitartása és szolgálati hűsége példaértékű mindenki számára. 47 évig hirdette isten ígését, és még a legkilátástalanabb helyzetben is kitartott. Sok pap áttelepült vagy abba hagyta a szolgálatot, Nagy József azonban nem ezt tette. Titokban házaknál, esténként végezte el a tiltott egyházi szertartásokat: hitoktatást, esketést, keresztelést.

A sztálinizmus korszaka nagy megpróbáltatásokat jelentett, s ezekben a lelkészek a legtöbb esetben helyt álltak, hitükről bizonyoságot tettek. A gyülekezetnek a háború idején szüksége volt a vigasztalásra, biztatásra, s a lelkészek munkájának köszönhetően a vallás minden tiltás és elnyomás ellenére a családok életében a középpontban maradt. A gyülekezetek nem gyengültek meg, bár nagyon megsínylették a sztálinizmus korszakát.

Nagy József halálának 35. évfordulója alkalmából fából készült emléktáblát állítottak a palágykomoróci református templom partikusában. Az ötletgazda Kiss Béla volt, akit a lelkész keresztelt és ő is konfirmáltatott meg. Az emléktáblát Kovács Gabriella képzőművész készítette.

f) Ónody Géza a palágyi református egyházközség kántor – tanítója

Ónody Géza 1898. április 24.-én született Málcza községében, mely Zemplén megye nagymihályi községében van. Öt évesen édeaspja meghalt, a szülőfalujából elköltözik. Az elemi iskola első két osztályát a nyíregyházi iskolában, a harmadik, hatodik osztályát pedig a Kisráskai Református Elemi Iskolában végezte. Debrecenben polgári fiúiskolát járt, mint az Országos Tanítói Árvaház növendéke, tanítóképzőt Nyíregyházán végzett. Az első évfolyamot magántanulóként, majd katonai szolgálatot teljesítve haditanfolyamon végezte és a negyedik évfolyamot szintén magántanulóként végezte el. Oklevélét 1923-ban érvényesítette, gyakorlati vizsgáját 1925 novemberében tette le Pozsonyban. Az első világháború alatt katonai szolgálatot teljesített, majd Vaján kapott helyettesítő állást.

1919. július 22-én Ungnyarásra hívták tanítónak, de állását nem érkezett elfoglalni, amikor is jobb ajánlatot kapott a palágyi református egyháztól. Az 1919-20-as tanévet már a palágyi református egyháznál kezdi meg. Az állami tanfelügyelők vezetése során az iskolát kitűnőnek minősítik. 1921-ben az általános mozgósítás során bevomul katonának, de 8 nap múlva haza engedik. 1922 februárjában megnősül és ezen év novemberében fia születik.

Mivel diplomáját Nyíregyházán szerezte, az akkori hatalom csak ideiglenes tanárként működtette. Oklevele 1923. július 13-án lett nosztrifikálva, s ezen év augusztus 8-án az egyháztanács véglegesíti tanári állását.

1923-ban kérte a község kötelékébe való felvételét. Ettől az évtől kezdve mindenévben a növendékekkel színdarabot adott elő. Az első ilyen mű decemberben Zilahy Lajos Birtokpolitiká - ja volt, a tanév végén pedig az élet és az iskola című színdarab. 1923 májusában elsőként rendezte meg a Madarak és fák napját. 1924 februárjában Árva Bandi háromfelvonásos népszínművét, júniusában a Haragosok című színdarabot vitte színre. Júliusban az ungi egyházmegye iskolalátogatójának nevezte ki 10 évre.

1924. szeptember 7.-én az iskolás növendékei részvételével szentelték fel a református egyház új harangját, melyet özv. Takács Györgyné elesett fia emlékére öntetett. Ezen az ünnepségen szerepeltek először nyilvánosan növendékei és három szollamú gyermekkarra adták elő Áldások Istene című művet. Decemberben Hazafelé az ivóból című vígjátéklet bemutatva.

1925-ben egy újságcikk is foglalkozott Ónody Géza vezetése alatt szjnre vitt Farkas István Sári Te című háromfelvonásos vígjátékéval.

1926-ban a színházi előadások jövedelméből színpedot csináltatott 776 koronából. Ekkor a felnőtt ifjúsággal A feleségem barátnője, és az Én vagyok az úr a háznál című színdarabot adják elő. Ezenév áprilisában az iskolaudvart körülkerített.

1927-es év előadásai: Kapuban, Az asszony verve jó, Gramafon, Fülemüle, Csodasíp. Ebben az évben állítanak sírkövet Balogh Dániel református tanító emlékére a köztemetőben.

1928 januárjában szerkesztése alatt elindul az Osztályunk újságja. A mintegy 20 oldal tartalmazott verset, képet, az iskolások festményeit, színdarabot, hasznos tudnivalókat, játékokat.

Az 1928-29-es tanév előadásai : A fényképésznél, A csirke, A furfangos cigány, Az első iskola nap, Tik-Tak, A fogoly kislány, Politika, Ködkirály.

1929-ben Kisdobrony tanítónak hívja meg Ónody Gézát, aki a rossz körülményekre hivatkozva el is vállalja. A palágyi egyházközség azonnal megszavazza az új tanári lak megépítését. És kérvényezik egy második tanerő felvételét. 1930-ban Ónody Géza igazgatóként a felső osztályosok oktatását kapta.

A második világháború után az iskola újjászervezését vállalta el, és az akkor átnevezett általános iskola igazgatójaként tevékenykedett. 66 éves korában 1964. május 23-án halt meg Palágykomorócon.

III. PALÁGYKOMORÓC ÉRTÉKEI

3.1 Élő néphagyományok, szokások Palágykomorócon

Ebben a részben szeretném bemutatni, azokat a szokásokat, vallási ünnepeket, hagyományokat, melyeket 2016-ban is ismernek és ápolnak Palágykomorócon. Adatközlőim falubeli idős emberek voltak, akik ezen hagyományokkal még gyerekkorukban ismerkedtek meg. Akkor még minden fontosabb esemény ünnepnek számított, a lakosság apraja és nagyja szervezője, résztvevője volt, sajnos mára már a közösségnek csak egy szűkebb része tart rá igényt.

Örömmel jegyeztem fel minden szokást és hagyományt és elégedetten könyveltem el, hogy falumban minden fontosabb vallási és világi ünnepet megtartanak. Nemcsak elméletben de gyakorlatban is ismerjük őseink hagyatékait.

Urbán Gizella elsőként a szilveszteri és újévi népszokásokról beszélt nekem.

Régi magyar hagyományok szerint a **szilveszter és az új** év első napjának szokásai összefonódtak. Közös célja eredendően az, hogy a következő évre egészséget, bőséget, szerencsét és boldogságot varázsoljanak.

Ami az év első napján történik, az a néphit szerint később, az év során újra megismétlődik. Ezért az emberek, hogy az egész évi jó szerencsét biztosítsák, igyekeznek csupa kellemes dolgot cselekedni: vidáman, rakott asztal mellett, baráti társaságban lépnek az újévbe, minden jót kívánnak egymásnak.

Közismert szokás az is, hogy az óévtől hatalmas láрма, zaj, kolompolás közepette búcsúznak el. E zajkeltés ősi oka sokféle lehetett: a gonosz hatalmak, az óév kiűzése, vagy csak az általános ünnepi féktelenség

Az évkezdő hiedelmek között szerepel a disznóhús evése. Disznót kell enni, mert az a házba túrja a szerencsét, tilos viszont tyúkot enni, mert az a szerencsét kikaparja. Mágikus erejűnek tartják a jókívánságokat, köszöntő énekeket is, melyekkel házról házra mennek az üdvözlők. Ilyen jókívánságokat minden télközépi ünnepen, karácsony előestéjétől egészen vízkeresztig mondhatnak.

Általánosan elfogadott hiedelem, hogy Újév napján tilos a szemetet kivinni a házból, mert kidobjuk vele együtt jövő évi szerencsénket is. Továbbá tilos mosni, de főleg

teregetni (a kiterítésre, vagyis halálozásokra utal), és nem jó bármit is kölcsönadni ilyenkor, mert nehezen jön majd vissza a házba, ráadásul egész éven át minden kifelé megy majd onnan.

Január elsején nem mindegy, hogy kit engedünk először a lakásba: a férfiak szerencsét hoznak, a nők épp ellenkezőleg. Azt is jól meg kell gondolni, hogy mit teszünk először újév napján, mert jó eséllyel gyakran tesszük majd ugyanezt egész évben. Sokan ezért elsején le sem fekszenek napközben, nehogy a betegséget vonjanak magukra.

Az év első napján lencsét volt szokás enni, hogy sok pénz érkezzon a házhoz. Ehhez társult még az is, hogy az éjfél elköngatása után néhány szem lencsét tettek zsebre, vagy pénzt tartanak a fehérműben, ami rajtuk van.

A tavaszi ünnepek bemutatásánál a világi és a vallási ünnepek keveredtek. Érdekes volt számomra, hogy az idősebb generáció is a Nőnapot nevezte meg az első tavaszi ünnepnek. Természetesen a legtöbben a húsvétról és az anyák napjáról meséltek.

Vallási és világi tekintetben is bővelkedőnek mondható a tavaszi ünnepek, amit falumban tartanak. Világi tekintetben először következik az 1948-49-es forradalom és szabadságharc méltatása **március 15-én**. A görög katolikus templom előtt felállított kopjafánál tarják a megemlékezést.

A **gyümölcsoltó Boldogasszony** ünnepe már a vallási ünnepek köréhez tartozik. A templomi szertartás után ezen a napon szokás a gyümölcsfákat megmetszeni és beoltani, ezen a napon volt Jézus fogantatása is.

Varga Erzsébet a húsvétot tartja a legszebb tavaszi ünnepnek. Az ő ismereteiből a következőket jegyeztem le.

A **húsvét** a keresztény egyház egyik legfontosabb és legnagyobb ünnepe, ugyanakkor a tavasz eljövételének köszöntése is. Egyházi és családi ünnep egyaránt, amelyhez vilgszerte számos népszokás és hagyomány kötődik. A húsvét és a hozzá kapcsolódó ünnepek a mozgó ünnepek közé tartoznak.

Barkaszentelés

Jézus Jeruzsálembé vonulásának emlékűnnepe a húsvét előtti **virágvasárnap**. Ilyenkor barkát szentelnek. Bár egyházi eredetű a barkaszentelés, de a népi hagyományokban felhasználták rontás ellen, gyógyításra, mennydörgés és villámlás elhárítására.

Sokfelé élt az a hiedelem, hogy szentelt barkát nem szabad bevinni a házba, mert akkor elszaporodnak a legyek és a bolhák, valamint egyéb rontásokat hozhat a házra. Azonban

emellett jósló, rontás elleni szerepet is tulajdonítottak neki: a kert földjébe szúrt barkaág elűzi a férgeket, de éppenséggel a gyomorégés és a torokfájás ellen is kitűnő.

A nagyhét és szokásai:

A nagyhéten belül a *Húsvéti Szent Háromnapon*, azaz nagycsütörtökön, nagypénteken és nagyszombaton emlékezik meg a kereszténység Jézus Krisztus kínszenvedéséről, kereszthaláláról és feltámadásáról.

Nagycsütörtök – Krisztus utolsó vacsoráját az Olajfák-hegyén, majd elfogatását és szenvedéseinek kezdetét idézi. Nagycsütörtököt szokás *zöldcsütörtök*nek is nevezni, és a jó termés reményében valamint a böjt okán rendszerint valami zöldet, pl. spenótot fogyasztanak a hívők. Nagycsütörtök estéjén a harangok elhallgatnak, a hagyomány szerint Rómába „mennek“, s csak nagyszombaton szólalnak meg újra.

Liturgikus eredetű szokás a nagycsütörtöki lábmosás, hogy alázatra nevelje a hatalmasokat. A nagypénteki mise végeztével az Oltáriszentséget külön őrzési helyre viszik, mindent leszednek azt oltárról („oltárfosztás”), csak a gyertyatartókat és a lepellel letakart keresztet hagyják ott Jézus szenvedésének és ruháitól való megfosztásának szimbolizálására.

Nagypéntek – Jézus kereszthalálának napja, a böjt és a gyász ideje. A katolikus liturgiában felolvassák a Megváltó halálára vonatkozó írásokat, majd a passiót, Jézus szenvedésének történetét, s leleplezik a gyászlepellel bevont keresztet.

Nagypénteken szokásos a keresztútjárás, amely során felidézik Jézus szenvedésének egyes állomásait. Nagypénteken a hívők tartózkodnak a hús fogyasztásától.

Ezt a napot a népi babona szerencsétlennek tartotta, amikor tilos volt mindenféle állattartással, földműveléssel kapcsolatos munka. Ilyenkor nem gyújtottak tüzet, nem fontak, nem szóttek stb. Azonban úgy hitték: aki nagypénteken napfelkelte előtt megfürdik, azon nem fog majd a betegség.

Nagyszombat – húsvét ünnepének előnapja, a feltámadás jegyében zajlik. Arra a napra emlékeztet, amikor Krisztus holtteste a sziklába vájt sírban feküdt, de – miként az evangélium szerint előre megmondta – harmadnapra, azaz húsvét vasárnap hajnalára feltámadt. Az esti körmenetek, a templomokban az új tűz gyújtása, mely Jézus és egyben a remény jelképe azt adja hírül, hogy Jézus feltámadt, a megváltás közel van. Este „visszajönnek“ a harangok Rómából.

Nagyszombaton ér véget a negyvennapos böjt. Szokás volt ezen a napon az első harangszóra kiszaladni a kertbe, és megrázni a gyümölcsfákat, hogy a régi rossz termés

lehulljon, és ne legyen férges az új. A tűzszentelésnek sokféle hagyománya, szertartása alakult ki. Hamuját, parazsát eltették, gyógyításra használták, valamint a házban és a földeken szétszórták.

Húsvétvasárnap – a feltámadás vasárnapja, a keresztények a feltámadt Krisztust ünneplik. Ehhez a naphoz tartozott az ételszentelés hagyománya. A délelőtti misére letakart kosárral mentek a hívők, melyben bárányhús, kalács, tojás, sonka és bor volt. Emellett ehhez a naphoz is munkatiltalom kapcsolódott: nem sepertek, nem főztek, nem hajtották ki és nem fogták be az állatokat.

Húsvéthétfő – a locsolkodás napja. Alapja a víz tisztító, termékenységvarázsló erejébe vetett hit. Eredete a keresztelésre utal, valamint arra a legendára, amely szerint a Jézus feltámadását hirdető jeruzsálemi asszonyokat a zsidók locsolással akarták elhallgattatni.

A szokás szerint a férfiak ilyenkor sorra járók a házakat és különböző versek mondanak és meglocsolják a lányokat. Az „öntözésért“ cserébe a lányok pirost tojást adnak a legényeknek. Ez a szín egyrészt a szerelmet, az életet jelképezi, másrészt a legenda úgy tartja, hogy a keresztfán függő Krisztus vére lecsöppenve megszínezte az éppen ott imádkozó nő kosarában található tojásokat.

Komonyi Katalin emlékezetében még elevenen él a konfirmálásának napja és az azt követő pünkösdi ünnepése.

A konfirmáció az **Áldozócsütörtök napján** történik a református egyháznál. Ilyenkor a templomkertet és a templom belsejét virággal díszítik és hitükről tesznek vallást a konfirmandusok. Ezzel a fogadalommal hivatalosan is nagykorú tagjává válnak egyházuknak.

Pünkösdi szokások és hagyományok

Pünkösdi havának májust nevezik, maga a pünkösdi, mozgóünnep, melyet a húsvét utáni ötvenedik napon tartjuk. Ez a szentlélek eljövételének az ünnepe is. Falunkban főleg vallási viszonylatban ünneplik, sajnos jellegzetes néphagyomány nem maradt fent ebből az ünnepkörből. Kiemelendő, hogy néhány háznál a kapukat zöld gallyal díszítik fel.

Számomra a legkedvesebb tavaszi ünnep az édesanyák ünnepe.

Az **anyák napja** világszerte megünnepeelt nap, amelyen az anyaságról emlékezünk meg. A különböző országokban más és más napokon ünneplik, Palágykomorócon május első vasárnapján. Templomba és a kultúrházban ünnepi műsort rendeznek az anyák köszöntésére, a gyerekek virágcsokorral és kézzel készített ajándékkal kedveskednek.

Május elseje, májusfa állítás hagyományával kötődik össze Palágykomorócon. *Rózsa Mária* fiatalkori élményeit osztotta meg velem erről a szokásról. Marika néni elmondása szerint:

- Ilyenkor visznek a férfiak a kiszemelt hölgynek fákat – jelezve ezzel udvarlási szándékukat. A kivágott fát színes szallagokkal, léggömbökkel, édességgel, ajándék tárgyakkal díszítik. Éjfél után viszik el a lányos házhoz, amikor már a háziak alszanak, így meglepetés lesz reggelre a felállított fa. Több helyen a udvarló ott marad őrizni a fát, hogy „vetélytársa” ne hogy kárt tegyen benne. A május elsejére felállított fát pünkösdi napjáig szokták állítva hagyni.

A tavaszi szokásokhoz tartozik falumban a **pásztorfogadás és a tehénhajtás**. Erről *Varga Gyula* adott részletesebb leírást.

Általában április végén, Szent György napján történik a hajtás. Előtte való vasárnap a falubeli férfiak a helyi ábécé teraszán összegyűlnek és megismerkednek a pásztorjelöltekkel. Azok a jelöltek elmondják, hogy milyen feltételek mellett vállalják a hajtást. A többiek megalkudnak velük a bérért és elfogadják a feltételeket. A hajtás napján többen is zöld ágakkal kísérik a mezőre a jószágot. Vannak olyan gazdák, akik első nap nem is engedik ki a tehenüket, attól tartva, hogy a nagy ungrándozások, futások miatt megsérül. Mások úgy tartják, hogy a később kiengedett jószágon a többiek megérezik a zárt szagot és döfködni kezdik. A kijahtástól szeptember elsejéig a tehén délbe is hazajár, az ősz beálltával reggel kimegy a mezőre és este tér haza. A hajtás november első napjáig, vagy jó idő esetén közepéig történik, utána bekötik a jószágot.

Hagyománnyá vált Palágykomorócon a **családi és gyerek nap** megrendezése nyár első vasárnapján. Az egész napos ünnep a gyereke önfeledt szórakozásáról, a családdal eltöltött közös programokról szól. Fellépések, zenés előadások, játékok, arcfestők, maskarások várják az érdeklődőket. És természetesen nem maradnak el a finomabbnál finomabb ételek sem.

Varga Irén a nyáron megtartott ünnepekről beszélt.

Az **Úr napját** mai napig szigorúan betartják községünkben,. Ezen a napon nem szabad a mezőn dolgozni és a háztájon is csak kisebb munkákat lehet elvégezni. Ezt az napot az Úrnak kell szentelni. Régen úgy tartották, hogy aki ezen a napon kimerészkedett a mezőre, azt elérte a villám.

Péter és Pál elrohasztja a gabona gyökerét mondják június 29-éről, és ez azt jelenti, hogy elérkezett az aratás ideje. Az első learatott terményt hozó autót színes szallaggal díszítik fel.

Augusztus 15-e, **Nagyboldogasszony napja**, a gyógynövénytisztelés napja. A templomban különböző mezei virágokból valamint gyógynövényekből kötött csokrokat szenteltetnek. A szalmazsák alatt, vagy az istállóban tartva, embert és állatot megóvtak a betegségektől. Villám és tűz elleni védekezésésként az ablak vagy az ajtó fölé akasztották a csokrot, vagy annak részeit. Füstölőszernek is használták villámcsapás és gonosz szellemek ellen. A beteg embernek és állatnak teát főztek a szentelt csokor gyógynövényeiből. Babarcon a kisgyermekeknek szentelt növényekkel, egy gerezd fokhagymával és egy pénzdarabbal megtöltött kispárnát kötöttek a nyakába, ill. helyeztek a párnája alá. Ezzel akarták a csecsemőket megvédeni a rontástól és a szemmelveréstől.

Augusztus 20. Szent István napja. Erre a napra esik az **új kenyér ünnepe** is. Az aratást ekkorra befejezik és elkészítik a búzából az első új kenyeret. Ahol nagyobb gazdaság van, ott ünnepélyesen fejeződik be az aratás: zenével, finom ételek tálalásával. Palágykomorócon a kultúrházban ezen a napon ünnepi előadást tartanak a gyerekek. Az egyházaknál áldozással tisztelegnek az új kenyérnek.

Tóth Ilona számára a kukorica betakarítása mindig is eseménydús időszak volt, ahol a családtagok, szomszédok, rokonok összefogtak, közösen dolgoztak, nótáztak, mulatoztak.

Az ősz a termés betakarításának az időszaka, a télre való készletezés ideje. A kukoricát kevés helyen bár, de még mindig kézzel törik le. Ilyenkor családtagok, szomszédok vagy fogadott munkások dolgoznak a mezőkön. A gazda a törés előtt való napon kimegy és úgynevezett utat tör, ami azt jelenti, hogy a kukoricatábla közepén letöri a tengerit és levágja a górért, hogy legyen hová majd kiöntögetni a termést. A tengerit kosárba, vagy zsákba törik bele hántatlanul. Hazaszállítják a termést és az udvaron nagy kupacba öntik. A **tengerihántás** este kezdődik el. Körülülük a rakást, és beszélgetnek, vagy énekelnek a hántás közben. Aki piros tengerit talál, az befejezheti a munkát. Az utolsó cső tengerit annak szerencsés elvenni, aki férjhez szeretne menni. A férfiak a padra hordják fel a tengeri csöveket, a csuhét pedig a csűrbe, hiszen azt a tehén megeszi. A szebb tengericsöveket a haján kersztöü összekötik és kiakasztják száradni az ereszbe. Ebből főzik majd télen a zsámiskát, vagyis kukorica darát. A hántás végén a hántókat étellel és itallal kínálja a házi gazda.

Palágykomorócon *Demjő Judit* udvarán még ma is főznek az üstben lekvárt. A lekvárfőzésről a legtöbb információt tőle kaptam.

A **lekvárfőzés** szintén betakarítással kezdődik. A szilvát felszedik, megmossák kimagolják. A magoláshoz összehívják a „mogolókat”, akiket a munka elvégzésével

megvendégelnek. A magolás estéjén előkészítik az üstöt, a kemencét, a tűzifát és az edényeket, melyben a lekvár lesz tálalva. A lekvárfőzés kora reggel kezdődik el a kimagolt szilva üstbe öntésével. A keverés kézzel történik, amihez szintén fogadnak fel munkásokat, vagy a családtagok váltják egymást, hiszen az nehéz fizikai munka. Amikor már cibere van, azt azoknak is visznek, akik segítettek a magolásnál. Akkor jó a lekvár, amikor sűrű és nagyokat forran. A lekvárt edényekbe veszik ki és ebből is juttatnak a magolóknak.

Vanca Béla büszkén jegyezte meg, hogy szereti a jó bort. Legkedvesebb mulatsága a szüreti volt. Nagyon örül annak, hogy a Palágykomoróci Hagyományörző Társaság *Illár Viktória* vezetésével felelevenítették ismét a szüreti időszak méltatását.

Mikor már mindenütt befejezték a szüreti munkálatokat, megtartják a hagyományos **szüreti bált**. A faluban 2005 – ben megalakult Palágykomoróci Magyar Hagyományörző Társaság tagjai szüreti bál napján már délidő tájban szekérre üneknek hívogatni a falusi embereket Kisszelmenc és Gállocs községének lakosságát is belevonva. A szüreti felvonuláskor ízelítőt kapnak a falu lakosai az esti vigadalomból. Ezáltal csinálnak kedvet az esti bálhoz. A szépen feldíszített szekéren ülnek a népi ruhában felöltözött lányok, legények és asszonyok. Ez azt bizonyítja, hogy a fiatalság és a már régebben fiatal generáció tiszteletben tartják a szokást és ápolják is azt. A felvonuláskor harmónika hangszer kíséretében szürethez kapcsolódó népi énekeket énekel az asszonykórus és táncbemutatót tartanak a fiatal lányok és legények. Persze először a kisbíró kap szerepet, aki dobszó kíséretében kikiálltja az ünnepség kezdetét annak megfelelő rigmus formájában. Ezt követi a népitánc bemutató ének kíséretében. Köszönet képpen pedig házi süteménnyel és itókával kínálják meg a társaságot, ezzel bizonyítván, hogy nem csak a szereplők készültek nagy odaadással, hanem a falu lakosai is.

A hívogató víg társaságot a falu lakosai a házuk előtt várják, vagy kisebb szomszédsági összeverődésbe. Ilyenkor egy székre vagy egy asztalra megterítenek az ízletes süteményből és itókából ezzel jelezvén, hogy ízelítőt szeretnének kapni az esti szórakozásból. A szüreti bál hívogatói helyt állva a felkéréseknek örömmel mutatják be este is a már összegyűlt vendégseregnek a kis műsorukat, ami a helyi művelődési házban van megtartva évről évre.

A falu fiataljai szőlővel díszítik a báltermet, a díszlet fő tárgya 1-2 szőlőkoszorú. Nagy fűrtöt készítenek, amit a fő helyre tesznek. Ezt az éjszaka folyamán ellophatják a mulatozók, vagy a végén kisorsolják. A csőszlegények és -lányok feladata, hogy vigyázzanak a szőlőlopásra. Akinek sikerül szőlőt lopnia a koszorúból, bírságot fizet. Árverésre kerül ezen kívül 3 szüreti kosár is, amire lehet licitálni, és aki a legtöbbet ígér

érte azé lesz a kosár. A falu fiatal legényei körében játszik ez szerepet, ugyan is a megvásárolt kosarat kedvesüknek adják átt, ezzel is bizonyítva szeretetüket és figyelmeségüket.

De nem csak a fiatal párok térhetnek haza ajándékkal hanem a bál összes résztvevője is, aki persze érez magában egy kis szerencsét. Tombola megvásárlásával próbálhatják ki szerencsájukat. Az így befolyt összeggel pedig támogatást nyújtanak a faluban működő Magyar Hagyományörző társaságnak, ahol gyermekeik és unokáik ápolhatják tovább falu hagyományait és szokásait.

A jó hangulatért és önfelett vigságért élő zene szolgál. Ahol nem csak a tánc tudást lehet bemutatni, de a közös éneklés sem maradhat el.

Mindenszentek napja. Október 31-vel a reformáció ünneplésével kezdődik a temetőbe való koszorúk kivitele. November elsején a köztemetőben felállított keresztnél ünnepi szertartást végez a katolikus egyház lelkésze, ám ezen a megemlékezésen minden felekezet részt vesz.

Az **adventi** időszak a karácsony előtti négy hetet foglalja magában. Szokássá vált Palágykomorócon, hogy adventi koszorút készítenek a falubeliek, melyet a templomban közösen gyújtanak meg. Mivel az advent a várakozás időszaka, erre a négy hétre nem szokás mulatságot szervezni.

Luca – napja december 13-án van. Ilyenkor a fiúk kaput lopnak a lányos háztól. Az elloptott kaput messzire viszik, és ital fejében adják vissza. Sok apuka ezen az estén őrzi a ház kapuját. Akivel a lucázók tralálkoznak az utcán, azt korommal kenik be és nagy hanggal kergetik haza. Ezen a napon szokás gallyat tenni a vázába. Ha az karácsonyig kihajt, akkor a leány férjhez fog menni a házból.

Mivel az adventi időszakban nem szokás mulatozni, hangoskodni, ezért a falubeliek csak a **disznótort** tartják meg. Erről a hagyományról *Nagy Ida* beszélt.

A disznóvágás előtti napon a gazda a szomszédokat felkéri arra, hogy kora reggel segítkezzenek a disznó megfogásában. Persze mindezt pálinkával hálálja meg. A disznó szétszedése alatt a levágott húsból a gazdasszony elkészíti a pecsenyét, amit törtve krumplival tálal. A besózás után a háziak a szomszédnak is adnak a disznóból, és az ebédből is.

Béres Margarétát a legkedvesebb téli ünnepeiről kérdeztem.

A **karácsonyi** ünnepkör a szentestével kezdődik, ami december 24.-én van. Ez családi ünnep, ilyenkor a templom után a család együtt köszönti a kis Jézust, felállítják a

karácsonyfát, elfogyasztják az ünnepi menüt. Karácsony első napján szokás a kántálás. Gyerekek járnak házról - házra karácsonyi énekeket és verseket előadni. Palágykomorócon szokássá vált a betlehemezés is. Más faluban élő rokonokat karácsony másnapján illő felkeresni.

Január 6-a **Vízkereszt** napja. Ilyenkor a katólikus vallású hívek házát a pap szenteltvízzel hinti be. Nálunk református vallásúak is igénylik a házszentelést. Másik fő esemény ezen a napon a víz megszentelése, világi tekintetben ettől naptól számítódik a farsangi időszak kezdete, amely hamvazószerdáig tart.

A **gyertyaszentelőt** február 2-án tartjuk. Ez inkább vallási ünnepnek számít. A megszentelt gyertyát nagy vihar vagy súlyos betegség idején gyújtják be, gyógyító erőt tulajdonítva neki.

Újabbkeletű szokásnak mondhatjuk Palágykomorócon a farsangi – és a vadászbál levezetését.

A **farsang** a vidám mulatozások ideje. Ilyenkor rendezik a farsangi bált. A mulattság idejére jelmezbe öltöznek a vendégek, ételt és italt visznek magukkal a bál helyszínére. A műsort a helyi hagyományőrző társaság tagjai szolgáltatják, élő zene szól, megválasztják a legszebb jelmezt, tombolát sorsolnak ki, és hajnalig tart a mulatóság. Farsang időszakában szokás férjhez adni a vén lányokat, aki nem talál magának párt, egy kerek évet kell várnia.

Hagyománnyá vált, hogy a helyi Harmónia Vadásztársaság a farsang idején **vadászbált** rendez. Ezen az eseményen a vadászok családjáikkal vesznek részt. Csak vadhúst fogyasztanak.

A farsangot a **bőjt** időszaka követi. Ilyenkor mindenfajta mulatozás tilos.

Van néhány olyan szokás, hagyomány, mely időszakhoz nem kötöt, de ma is él Palágykomorócon. Ilyen a **lánykérés**. A lány házában történik, ilyenkor jegyzi el a fiatalember egy gyűrűvel választotját. A lánykérőre a vendégeket hívogatni szokás, és mivel a lánynál zajlik le az esemény az ő rokonságából kerül ki a több vendég. A mulatozás mellett egyik fő események ennek, hogy ilyenkor beszéli meg a két család a lakodalom időpontját. Sajnos az elmúlt 5 évben a sátras lakodalmakat felváltotta az éttermi lakodalom, így ez a szép hagyomány nálunk már nem öröklődik.

A lánykérést követi egy-két héten belül a **visszavágó**. Ezt az akkorra már vőlegénynél tartják meg. Ide a vőlegény a saját rokonaiból hív meg több embert. Ezen a napon az ajándékot a vőlegény kapja.

A temetkezési szertartások közül a **virrasztás** háznál történik. A nők este hatig fejezhetik ki részvétüket, a férfiak este hat után érkeznek. Egyházi virrasztási énekeket énekelnek, négyszer négyet. A férfiakat étellel és italla kínálják. A halott felett a villanyt nem kapcsolják le. A temetést követően **halotti tort** tartanak, melyre a rokonokat és közeli barátokat hívják vissza. Itt szintén egyházi énekeket énekelnek, négyszer négyet.

Nagy hagyománya van Palágykomorócon a **sétálásnak**. F fiatal lányok vasárnap és ünnepnapok alkalmával kisebb csoportokban, kézenfogva, vagy megkarolva egymást a falu utcáin sétálnak végig. Természetesen egyik feltétele, hogy szép ruhában legyenek felöltözve, és rendezett hajviseletük legyen. A séta lassú tempójú. Amikor elfáradnak a sétálás során, akkor a tagok közül az akkor kiválasztott lánynál mennek fel megpihenni.

Sajnos vannak olyan hagyományok, melyekre már csak az idősebb generáció emlékszik. Ilyen a fonó, fosztó és a dohányfüzés. Palágykomorócon ezek feledésbe merültek.

Szeretném megköszönni adatközlőimnek a segítséget, amivel hozzá járultak munkám teljessé tételéhez. Köszönöm a beszélgetést Rózsa Máriának, Komonyi Katalinnak, Urbán Gizellának, Varga Gyulának, Varga Irénnek, Tóth Ilonának, Demjő Juditnak, Varga Erzsébetnek, Vanca Bélának, Illár Viktóriának, Nagy Idának, Béres Margarétának.

3.2 Hagyományok Palágykomorócon

A gyakorlati részét a munkámnak Palágykomoróc érétkvizsgálata, s ezen belül is a gyűjtésem során megírt interjúk adják meg. Először kérdőíves felmérést végeztem a településen ismert régi mesterségekről, gasztronómiai ínycségekről, hagyományápolókról, épített örökségekről. A kérdőíveket feldolgozva összegeztem, hogy milyen helyek, emberek, ételek, építmények voltak többször megemlítve és ezekről újból kutakodni kezdtem, hogy megírhasam az interjúkat, melyek Palágykomoróc értékeit mutatják be. Négy nagy csoportot hoztam létre, s így lett anyagom a régi mesterségekről, hagyományörző csoportokról, gasztronómiáról, épített örökségről.

Felmérésem alkalmával nagyon meglepődtem, hogy Palágykomorócon lótarással csak hárman foglalkoznak. Az igás állat feladatát traktor végzi el, a ló fenntartása költségessé

vált, és kevesen igénylik a lovas fuvarozást is. Aki mégis nevel lovat, azt még gyerekkorában fertőzte meg a lóirtás szeretete.

És hasonló a helyzet az aprójószág tartással is. Sok háztartásban már tyúkokat sem nevelnek, mivel költséges lett beszerzésük, és nevelésük állandó otthonlétet igényel. Palágykomorócon egy fiatal asszony japán tyúkok tartásával foglalkozik. Kérdésemre válaszolt, hogy miért érdemes neki ezen fajtát nevelni, és milyen módon szolgálja ki a családot ez a fajta tyúk.

Néhány évtizeddel ezelőtt még az iskolában kötelező tananyag volt a hímzés, kötés, horgolás tanulása. A mai program szerint néhány órában tanítjuk a gyerekeket varrásra. Örömmel jegyeztem fel falumbelieket, akik ma is intenzíven foglalkoznak kézi munkával. Nemcsak anyagi, de esztétikai értékei is vannak a számomra bemutatott munkadaraboknak.

És amíg 30-40 évvel ezelőtt majdnem minden ház kertjében cirkot termesztettek, addig mára Palágykomorócon csak egy gazda teszi azt. Ő látja el a lakosok kisebb részét seprűvel. De egy annak a személynek is a száma, aki hivatásosan foglalkozik a henteskedéssel. Többen is szednek szét disznót, de Tibor az egyetlen, akinek technikáját minőségesnek ismerik el, és nagyapától tanult módon bontja fel a jószágot.

A magyar nemzet lovas nemzet, ezt a nagyvilágon mindenhol így fogadják el. De hol is tartunk most a lóirtás területén? Természetes dolog, hogy a háztájon *lovakkal foglalkoznak*, vagy már csak nagyon kevesen engedhetik ezt meg maguknak? Nyújt – e még megélhetési formát a lovas munka? Egyáltalán, miért is tart még ma lovat Palágykomorócon *Vovcsok László*?

Hat éves koromtól foglalkozom lovakkal. Akkor a helyi kolhozba jártam el és figyeltem meg, hogy az öregek hogyan bánnak a jószággal, mivel etetik, milyen munkára fogják be. Megengedték, hogy hajtsam a lovasfogatot, elmagyarázták, hogyan kell felszerszámozni a lovat. Lassan felnőttem a lótenyésztéshez és tizenhat éves koromban saját lovam lett. Általában kancákat tartottam, igás lovakkal foglalkoztam. Jelenleg egy kancám és egy csikóm van.

Nekem mindig is volt szekere, hiszen az igás lovat munkára használtam. A szekér 6 mázsa, amire 2-2,5 tonna súlyt is fel lehet pakolni és ezt egy ló még el bírja húzni. Két lóval 4 tonna 220 kg súlyt is vittem.

A lóra felhelyezem a hámat, ami bőrből készül, a fejére kantárt teszek, amin a zabla van. A nyakló segítségével tudom irányítani a szekeret, és gyeplővel pedig a lovat. A ló biztatója természetesen az ostor. A szekérrúddal az első két kereket irányítom a szekérben,

a szekeret a szerszámmal kapcsolom a lóhoz. A szerszám az isafával van rákötve a szekérhez.

A lovat mindig is többre tartottam, mint egy taktort. Élőlény, érzései vannak, tud szeretni és persze tud haragudni is, de minden nap megtud valami újra tanítani. Türelmre, kitartásra, alázatra, büszkeségre, munkára, szórakozásra. Munkája erős, kifogástalan. Sajnos egyre kevesebben gondolják ezt így és tarkatort vesznek ló helyett, hiszen azzal nem kell naponta foglalkozni, nem kell gyűjteni neki, de az nem is tud az ember szemébe nézni, és abban a nézésben minden nap ott van a hála és a szeretet.

Háziasszonyok nagy gondja, hogy mi kerüljön a fazékba minden nap, hiszen egy finom elkészített étel egy egész nap hangulatát meghatározza. A legfinomabb ételek azok, melyekben a hús is szerepet kap és valjuk be, azok a leglaktatóbbak is. A legtöbb háznál még tartanak szárnyasokat, de már kevesen foglalkoznak azok otthoni szaporításával. Tavasszal előnevelt csirkéket, kacsákat veszünk, melyek nyár végére már vághatóak lesznek és ősz közepén már tojni is fognak. De hogyan lesz az a csirke? Vannak –e a csirkéknek anyukájuk? Miért van az, hogy néhány háznál inkább még mai napig a kotló ültetését és a saját keltetés részesítik előnyben? Miért van az, hogy Palágykomorócon *Péntek Tünde* apró tyúkok, úgynevezett „*japán tyúkok*” szaporításával foglalkozik?

Az itteni háztartásnál 3-4 éve tartok kistermetű tyúkokat. Otthon gyerekkoromtól foglalkoztunk vele. A kislányom kapott ajándékba egy kakast és egy tojót, arra gondoltam, milyen jó lenne, ha szaporítani tudnánk őket. Ez sikerült is. Mára már több tojónk és kakasunk van, és több fészekalj csirke szaladgál évente.

A kotló maga alá tojja a tojást, akár tizenötöt is. Sok esetben csak azt veszem már észre amikor a kiscsirkéket elő hozza. Ha tudom hova ült meg a kotló, akkor a tojásait nagy méretű tyúk tojásra is ki szoktam cserélni, ilyenkor 11 tojást rakok alá. Ez a fajta évente 3-4-szer ül meg, tojása étkezéshez használható. Húsa egészségesebb, mint a nagy fajtaé. Egy kifejlett tyúk egy galamb méretét éri el, ha levest szeretnék belőle főzni egy ebédhez három darabot is le kell vágni.

Azt a tyúkot ültethetjük meg, amelyik kotlik. Az a tyúk bent marad abban a fészekben, ahová tojni szokott. Ha ott ül két-három nap, akkor a fészket szalmával bélelem ki, teszlek alá tojást, és letakarom kosárral, hogy másik tyúk ne tudjon alá tojni. A kotló három hétig költi a csirkét. A kotlóst minden nap le kell venni a tojásokról megetetni és megitatni. A tojást egy hét múlva leellenőrzöm. A nap felé fordítom, ha barna, akkor van benne csirke, ha fehér, az a tojás életképtelen. A három hét leteltével a csirkék maguk bontják ki a

tojáshéjat. A kicsirkéket apróra őrölt tengeridarával etetem és teával itatom. A kotlós a csirke mellett 2-3 hónapig is ott marad. Az együttlét során a kotló enni hívja a csirkéket este pedig maga alá. A kotlós miután elhagyja kicsinyeit újra tojóvá válik.

A tyúkot páros napokon ültetem meg és páratlan számú tojást teszek alá. Fontos, hogy a tojások, amelyeket alá teszek ne legyenek a hűtőben. Ha tudom, hogy tyúkot akarok ültetni ,akkor addig nem adok tojást másnak, amíg magamnak nem ültetem meg. Ha a kotló a tojáson ül az árokpartról nem tépek le sárga színű virágot, mert azt tartják, hogy belefut a csirke a tojásba.

Régebben tartottunk nyulakat, számuk elérte a százat is. Volt nutriánk, bárányunk, tehenünk, disznók, kacsánk, libánk, tyúkjaink és természetesen kutyán és macskánk. Amikor férjehez mentem, a lovakat szerettem meg azért, hogy férjem szenvedélyes lótarló. Gyerekkoromtól az állatok szeretetére neveltek.

Színesen vagy fehérén, vászonba és akár zsákba is, asztalra, falra, szekrénybe, vagy csak a fiók legmélyébe eltéve találunk és látunk meg egy terítőt, akkor is egy életérzést hordoz, egy lekivilágolt tükröz, egy esztétikai érzést fejez ki. Újra divatja lett a kézi munkával készült terítőknak, abroszoknak, képeknek, falvédőknek és még sokáig sorolhatnám a rendeltetésüket. *Szaniszló Erzsébet* Palágykomorócon gyerekkorától foglalkozik *hímzéssel*.

Az iskolában már 5-6. osztályban a munkaórákon varrni és hímezni tanultunk. -A mintát gyors anyagra magunk rajzoltuk ki indigó papír segítségével. Először száloöltéssel tanultunk meg hímezni, majd lapos öltéssel.

Először is van az előrajzolásos hímzés, melynél az alapanyag szálai nem számolhatóak, vagy csak nagyon nehezen. Ilyenkor pontosan előrajzolt minta alapján sűrű öltésekkel hímzünk.

A láncöltéses hímzéseket egyszerű és görbe tűvel is hímzhetjük de feltétlenül hímzőrámán. Ez szálszámolásos hímzés, felülről lefelé haladva készül.

A tűt az anyag visszajáról a színére öltjük fel, a fonalat a bal hüvelykujjunkkal az anyaghoz fogjuk, s leöltünk abba a lyukba, ahonnan a szál kiindul, majd merőlegesen magunk felé a tűre veszünk 3-4 szálát és felöltünk a munka visszajáról a színére. A tű a hímzőfonal fölé kerül s ezután meghúzzuk a hímzőfonalat hurkot alkotva.

A szálszámolásos hímzéseknél 2-4 szálon dolgozunk.

Először kisterítőket, szalvétákat, futót, díszpárnákat varrtam, de híméztem szőtt vászonba is falvédőt. A matyó és a kalocsi mintát egyaránt felhasználtam. A mintákat

egymástól rajzoltuk át, majd később előre kidrukkolt mintát vettem meg a boltból. Jelenleg az internetről veszem le a nekem tetsző mintákat.

Itthon a mulinét lehetett beszerezni ám azzal nehéz volt hímezni, mivel hat szálás. Általában kétfelé választottuk és három szálasan használtuk. Volt olyan, hogy a pamut engedte a színét, és bizony az a terítő csak első mosásig volt szép. Szlovákiából a dmc pamutot hoztuk, ami sokkal jobb minőségű volt, de a legjobb himzőfonal az iris, amit Magyarországról szerzek be.

Szeretem, ha a kezem közül valami szép kerül ki, minden darabban benne vagyok én is. Érzéseim, életszakaszaim, vágyaim, hangulatom. Eddig egyetlen darabomtól sem váltam meg és nem is szándékozom áruba bocsátani őket.

Szép – szép jegyezzük meg egy kirakatban reánk tekintő kihímzett terítőről, egy gondosan elkészített horgolt alkotásról, és tudjuk, ehhez türelem, akarat és elsősorban Istentől megadott kezűgyesség szükséges. Lehet vannak közöttünk olyanok is, akik kedvet kapnak a látványtól, és úgy döntenek megtanulnak horgolni, hiszen ezen technika ismeretével nemcsak dísz tárgyakhoz, de használati dolgokhoz is juthatunk, melyek igazán egyediek. Horgolhatunk terítőt, gyertyatartót, angyalkát, pulóvert, babacipőt és még annyi minden mást is. Mára a horgolással készült darabok újra “divatba” jöttek. De még mindig csak a hagyományok kategóriájában találkozhatunk vele. Palágykomorócon *horgolással Molnár Anna foglalkozik*. Ő mesél egy-egy darab elkészítéséről.

Először komótokra készítettem recés- cakkor terítőket, asztalra kisterítőket.

Vannak speciálisan horgolásra alkalmas pamutok, de cérnából is gyakran horgolok. A cérnák közül a tizes, huszas a jó, a negyvenes cérnából vékony terítő lesz. A terítő nagyságától és a minta sűrűségétől függ, hogy mennyi cérnát kell felhasználnom. Pamuttal könnyebb dolgozni, mert vastagabb és jobban kiadja a mintát. Ha cérnával horgolok, akkor a akkor duplán kell vennem a cérnát. Én csak új pamuttal és cérnával dolgozok, a pontott nem jó. És persze a másik fontos kelléke a horgolásnak a horgoló tű.

A pamutot a balkéz mutató ujjára veszem fel, szemet csinállok belőle a horgoló tűvel áthuzom a szemet rajta, ez a láncszem. 5-8 láncszemet csinállok, ami egy karikát ad ki, majd ez betöltöma. Utána kockát csinálunk. A kockák száma attól függ, hogy milyen nagyságúra szeretném horgolni a terítőt. Ez lehet 8,10,14 kocka is.

Régebben egymás terítőjéről vettük le a mintát, de papírról is szeretek horgolni. Ezt a terítőt papírról horgoltam le, ami 14 részből áll, 2 féle virágminta van benne és 14 gombolyag cérnát használtam fel.

Modern világ, a legtöbb háztartásban van porszívó, akkor mi szükség van még a seprőre? Miért van az, hogy faluhelyen még nagyon jó fizetéskiegészítőnek számít az értékesítése. Talán azért, mert ez az egyszerű szerkezet energiatakarékos, leszedhető vele a pókháló, kis helyen is elfér, halk, könnyű kezelni és már nagyanyáink is ezt használták.

Palágykomorócon *Lizák Lajos foglalkozik seprűkötéssel*. Hogyan is kezdte?

Nagybátyámtól tanultam el a mesterséget, érdekes volt számomra, megpróbáltam, és nem is volt nehéz. Elkezdtem a cirú természetével is foglalkozni, persze nem nagy területen. Először saját részre kötöttem, ma már eladásra is van pár darab.

Én fanyelű seprűt készítek. Ennek kellékei: a nyél, a cirok, a szög, a drót és a fonal. A kiszáritott cirkot válogatás után le kell vágni, és a szálakról el kell távolítani a cirokmagot.Érdekes a kötés előtt a cirkot beáztatni, hogy hajlékonyabb legyen és formázhatóbb. A seprűhöz szükséges nyelet az üzletből szerzem be nagytételben. A nyélbe szöveget ütünk.. Először a seprű közepét erősítjük dróttal a nyélhez. A drót egyik vége a nyélbe ütött szöghöz van fogatva, a másik vége pedig egy fából készült hengerre fölcsavarva, melynek a két végét szögletesre formáljuk, hogy a drótot erősen megfeszíthessük. A fölösleges szárrészeket levágjuk, hogy a visszatörést meg lehessen csinálni. A visszahajtás után egy dróttal összekötjük a seprűt szélességben, és a kiálló nyírját is elvágjuk. Ezután a borításra szánt nyírját odakötözzük a nyélhez. A nyírja kiálló részeit levágjuk, majd a szálakat elrendezzük. A szorosra fogott seprűt ezután összevarrjuk. Legvégül a cirokseprű végét egyenesre vágjuk. A seprű megkötésekor nyolc darab szeget szoktam használni.

Mivel nem nagytételben és nem kereskedelmi célra szánom, ezért változó nagyon a darabszám, amit egy év alatt készítek el. Függs az évi cirokterméstől és a kedvemtől is. Két este alatt van kész 10-15 darab seprű. Egy seprűhöz 5 darab szeget, 1 méter drótot 2 bábu és 13-14 szál cirkot használok fel.

Kedvtelésből kötök seprűt, engem megnyugtat, szeretem, ha a házi asszonyok megdicsérik a munkámat és persze egy kis jövedelem kiegészítés is. Sajnos senki nem jelentkezett még nálam, hogy eltanulja a seprűkötés folyamatát.

Egy jól megmunkált fából készült alkotásnak lelke van, hiszen aki készíti saját magát is bele faragja, és képes életre kelteni gondoljunk csak Pinokkiora, a fából készült életre kelt fiúcskára. A fa élő szervezet és kivágása után sem szűnik meg létezni, csak ez az élet más formában mutatkozik meg. S melyik mesterség találkozik legtöbbet a fával? Az asztalos. Keze nyomán ablakot és ajtót kaphat egy ház, berendezést egy szoba, fejfát egy

sír, de parkok és terek is díszessé válnak. Divat-e még ez a mesterség? Van-e még varázsa ennek a szakmának? Milyen is volt régen egy munkadarab elkészítésének a folyamata? Erről beszél nekünk a palágykomoróci *Vancza Béla*.

Kézi munkához szükséges: gyalu, véső, kalapács, mérőszalag, szorító. A nyírfával volt a legjobb dolgozni. Én egy gyárban dolgoztam. A nyírfát hántották, pálcolták és akkor kezdték vele el a munkát.

Vesszük a száraz tölgyfa padlót. A padlóból méretre fűrészelem a fát, legyalulom. Ebből van a keret. A belső ajtó lapot csinálom, ennek is keretet méretek szerint, a belső filungokat megrendelés szerint csinálom. A filung belső betét, ami lehet mintás, sima vagy üveges. Ezután ragasztóval összeállítom az ajtót, közben használok passzító gyalut, vésőt, felszerelésekor sarokzsanérokot furok bele, zárat vések be.

Herceg Tibor az egyedüli hentesmester Palágykomorócon. Ő a hentes szakma fortélyaiába vezet be minket.

Édesapámtól tanultam meg az alapokat. Később saját önerőből fejlesztettem tovább a már meglévő tudásomat, arra a szintre, amelyen most vagyok. Szorgos kitartó munkámat elismerés övezi. A környező településekről sok felkérés érkezik hozzám, aminek igyekszek eleget is tenni.

Többségét tekintve disznóvágáshoz kapom a legtöbb felkérést. A disznóvágás időszaka novembertől kezdődik, decemberben tetőzik és januárban végződik. De ezzel nem ér véget az én hentessegem. Emelett kecske, bárány nyúl, tehén, borjú levágásával és feldolgozásával is foglalkozom. A legkényesebb és egyben a legigényesebb munka a borjú bőr feldolgozásával van. A megfelelő bőr megmunkálása sok szakértelmet igényel.

Reggel hat órakor kezdődik el a disznóvágás. . Az állat bénítása sokkolással történik, és utána artériás érvágással folytatódik és egyben fejeződik is be. Ezt követi a fogópálinka ivása. A fogópálinka elfogyasztása után jöhet a perzselés. A perzselésnek két módját választhatja meg a gazda: a régen alkalmazott szalmával történő perzselést és a gázperzselővel való megmunkálást

Vannak olyan alkalmak amikor a gazda a hagyományos módszert kéri vagyis a szalmával történő perzselést, és a gázzal történő perzselés úgymond csak után perzselésként hajtom véghez. Tisztításkor régen kést használtak, de ma már szerepet kapott a borostyán kefe is. A disznó tisztítás a legnehezebb részt képezi a disznóvágásnak.

Felbontása is kétféle képpen történhet: hátáról és hasáról.

A hátról való szétszedéskor a régiek úgy tartották, hogy orját (gerinc) kell venni, mert nem volt hűtőszekrény és így a gerincét feldarabolva vagy besózták vagy hideg pincébe esetleg kútba tárolták.

Szalonnáját és sonkáját úgynevezett sózótekenőbe, ami egy fatekenő képezte sózták be. A sódarnak 4 hétig kell állni a sózásban, a szalona a vastagságától függően változó. Ezt követően több napon keresztül füstölték a kolbásszal együtt. A füstölést nagyon alaposan kell elvégezni, hisz a sódar tartóságát nagyban befolyásolja a besózása és a füstölése. Füstöléshez gyümölcsfát használunk, abból is a legalkalmasabb a szilvafa. Ha szakértelemmel készítik mindezt el, egy évtől tovább is eltartható.

A hasától való bontás esetén a gerincet kell kétfelé vágni. A szerszámok nagyban hozzájárulnak a minőséghez, vagy is a jó minőségű szerszámtól is sok minden függ.

Szerszámaim: szuró kés, csontozó kés, nyúzó kés, daraboló, pucoló kés, késfenő, 43ard és csont fűrész.. Egy – egy kést alkalom adtán cserélnem is kell, hisz idővel elhasználódik úgymond elkopik. Édesapámtól azért fentmaradt egy bárány nyíró olló.

Faluhelyen a gazdák aszerint minősítik a disznó fejlettségét, hogy milyen a csuka (karaly) húsa, milyen vastag a szalonája. Az első osztályú húsnak minősíthető sertés 110 kilógramm. Faluhelyen a 150 kg-mal és még annál fejebb rendelkező disznót részesítik előnyben, hiszen egy egész évig kell, hogy ellássa a családot a húsával. A vese súlyának lemérése nem bizonyított, hogy kimutatja a disznó egész súlyát. A jó hentes észre vevő a jó disznót. Ha egy alomból többször vágok nagyon kevés eltéréssel meg lehet tippelni a jószág súlyát. A disznóvágás előestéjén már előkészítik a disznót azzal, hogy nem adnak neki enni, vagy ha adnak is nagyon keveset. Az asszonyok pedig fokhagymát tisztítanak meg aznap este.

A disznónak minden egyes részét fel lehet használni, kivétel ezalól a bél és a gyomor tartalma.

Nemzetközi ételeink sorát gazdagítja a disznó töpörtyű. Pogácsát készítenek belőle.

A töpörtyű mi nálunk tepertőként van a köztudatba. Tiszta szalonnából vagy szalonnás húsból pergetjük ki. Akkor jó a pergelés ha aranysárgára van már megpirulva. Ezután meg kell várni míg a szalonnás hús leperreg az aljára, ha már nem annyira forró ketté választjuk. A kinyert tiszta házi disznózsírt tiszta edénybe tároljuk, és a szalonnás húsos részét abban a pillanatban akár már fogyaszthatjuk is. Ezt az asszonyok előszeretettel szokták ledarálni és ízletes tepertős pogácsát készítenek belőle. A tepertő jó minősége függ a

feldarabolásától és az elkészítés idejétől is. Ha húsosabb akkor ropog, ha zsírosabb akkor fokozatosan olvadni kezd és ezáltal puhul.

A disznó vágás szíve lelke mégis csak a kolbász, a hurka, a sajt és a májas hurka. A belek megtisztítása az asszonyok dolga. A kolbásznak való belet hurolják, a hurkába való belet alaposan megmossák.

A kolbászhúst ledaráljuk ízlés szerint fűszerezzük, erős keverés után kolbásztöltővel betöltjük a jól megtisztított belekbe. Másnap füstöljük. A legfinobabb füst ízt a gyümölcsfa adja.

A disznóvágás koronája a disznótor. A család és a rokonok vesznek részt, a frissen elkészített disznó fogyasztanak olyankor.

Régen bevett szokás volt, hogy a közeli szomszédoknak a gazda úgynevezett „lesít” vitt átt. A lesi nem más mint kostoló. Ez tartalmazott: színhúst, csontoshúst, szalonát és friss kolbászt.

Egy hentes „Tiszta és pontos munkát kell, hogy hagyjon hátra maga után, ezért becsülik meg az emberek”.

Palágykomorócon 2016-ban két hagyományápoló társaság működik. Az első a Kenguru alapítvány által működtetett Örökzöld Nyugdíjas klub, a másik a Palágykomoróci Magyar Hagyományőrző Társaság. Míg az első az idősebb generációt, addig a második a fiatalabb generációt foglalkoztatja.

Ahhoz, hogy megértsük a jelenünket, építeni tudjuk jövőnket, ismerni kell a múltat. Ez az élet mindn területén érvényes. A kultúra a hagyományok ápolására épül, követve a kor fejlődését, nevelve a jövő nemzedékét a múltat és a jelent egyesítve.

Varga Erzsébet elmondása szerint a regruta búcsúztató Palágykomorócra volt jellemző. Ilyenkor a szülők fogadták meg a zenekart, a regruta először az édesanyjával, majd a kedvesével, végül minden lánnyal táncolt. A lányok kérték fel ebben az esetben a regrutát. A bál szeretetvendégséggel zárult, én könyvet ajándékoztam a regrutának a lányok virágot és megígérték, hogy a katonaság ideje alatt levelezni fognak.

Nagyon büszke vagyok arra, hogy az Újkenyér ünnepét először Palágykomorócon rendezték meg. De itt zajlott le a járásban az egyetlen Ki Mit Tud, amit az akkori szakszervezet élén Szanyi Ilonával, és a helyi kolhoz szponzorát.

2000-ben a Magyar Folklórvesztivált vezettek le a palágykomoróci kultúrházban.

A hagyományok ápolása mindig is fontos feladata volt községünknek. Örömmel mutatom be a falum két *hagyományápoló társaságát*.

Gyermekkorom óta eltökélt szándékom volt, hogy szeretnék segíteni a rászorulókon, a gyengébbeken, - kezdi a beszélgetést *Andrejcsák Beáta*. Életutam során sikerült megalapítanom a Kenguru alapítványt, ezen belül is az *Örökzöld Nyugdíjas klubbot* ami már 2009-től aktívan működik.

Az Örökzöld Nyugdíjas klubban a helybéli idős (lelkületükben fiatal) korosztály vesz részt. Fő tevékenységük az éneklés egyházi énekeket, magyar népdalokat, hazafias dalokat és slágereket énekelnek. Érkeznek felkérések is az asszonykórus számára és olyankor az alkalomhoz illően válogatunk ki egy nótacsokrot. Kárpátalja számos településén kívül, Magyarországon és Szlovákiában is fellépett már az Örökzöld Nyugdíjas asszonykórusunk. Sőt, egy alkalommal a Duna Televízióvendégei is voltunk. A dalokat Szakács Ibolya, és a kórus két tagja, Rajkó Ildikó és Szanyi Katalin tanítja be. A felépő ruháinkat mi magunk készítjük el, hisz nagyon ügyes kezű asszonyok vannak a klubban. Kíválóan horgolnak, varranak és hímeznek. Nagy szeretettel és odaadással készítenek egy –egy felépő ruhát. Heti egy-két alkalommal gyűlnek össze a tájházban próbálni, beszélgetni, tevékenykedni.

A tájházat 2012. október 17-én alapítottuk a húgommal Andrejcsák-Tóth Anettával, a KMKSZ Palágykomoróci Alapszervezetének elnökével. Motiválásunk és fő célunk is egyben a helyi népi hagyományok megőrzése és lehetőségünkhöz mérten életben tartása.

A felnövekvő nemzedék, a mai modern technikák által feledésbe vitték a régiségeket és csak kidobandó tárgyként kezelték, amit nagyszüleink és dédszülők hagytak hátra. Ezek a tárgyak mára már csak szemléltetőként szolgálnak a rég múlt életéből, de az idősebb korosztálynak ez jelentette a mindennapi életet. Ezért is szeretnénk megőrizni a több mint 150 emléktárgyat az utókor számára.

A kiállításon az egykori falusi élet megmaradt tárgyi emlékei vannak bemutatva. Bölcsőket, régi bútorokat, konyhai eszközöket, cserépedényeket, szerszámokat, a kenyérsütéskor és a kender megmunkálásakor használt eszközöket, szőtteseket és még sok mindent láthat, a kíváncsi érdeklődő. Vannak régi könyveink is, ide került Gencsi Béla egykori református püspök könyvtárának egy része. A régi tárgyak összegyűjtésében sok segítséget kaptam a helybéli lakosoktól. Nagy igyekezettel kutakodtak a padláson egy –egy szinte már feledésbe merült régi tárgy után. Örömmel töltött el minket, hogy nem a falukat járó régiségkereskedőnek adták el, hanem helyi értékeket képviselő tájháznak

adományozták. Az érdeklődők számára minden hétköznapi nyitva tart helyi idő szerint 10 és 14 óra között, de igény esetén bármikor kinyitjuk.

A tájháznak otthontadó épület, egykor a református egyház tulajdonához tartozott, most pedig a helyi tanácstól bérelt a Kengurú alapítvány. Minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Egyik legnagyobb kincse egy falunak, ha élnek ott olyan emberek, akik céljuknak tűzték ki a hagyományok ápolását, aktívan és eltökélten foglalkoznak vele. Nemcsak értékmegőrző munkát végeznek, hanem a falu jóhírét, helyi jellegzeteségeit, szokásait viszik tovább és mutatják be országon belül és kívül is. Palágykomoróc ilyen szempontból szerencsésnek mondhatja magát, hiszen Palágykomoróci Magyar Hagyományőrző Társaság néven egy kis csoport a népi hagyományok ápolásával foglalkozik, persze nem zárkózva el a modernebb, újszerű áramlatoktól sem. A társaság megalakulásáról, mindennapjairól vezetőjét, Illár Viktóriát kérdeztem.

Az ung-vidéki Palágykomorócon 2005. szeptember 22.-én alakult meg a „Palágykomoróci Magyar Hagyományőrző Társaság”. A Társaság a magyar hagyományok megőrzésére, a tagság szociális, gazdasági, szellemi és nemzetkulturális érdekeinek megvédésére alakult. Célja: magyar nemzeti kultúra, népművészet, hagyományok és szokások életben tartása. Történelmi és kulturális örökségünk megőrzése, valamint a nemzetközi kapcsolatok ápolása. Azért alakítottuk meg szervezetünket, hogy a magyar kultúra virágozhasson vidékünkön, és gyermekeink ne csak fényképről lássák a régi magyar népviseletet és táncot, hanem személyesen élőben hallhassák az ízes nyelvjáráásokat, és megismerhessék a régi magyar hagyományokat. Tagja lehet bárki aki már betöltötte a tizennegyedik élet évét. A társaságot alapítói: Szanyi Ilona, Munkácsi Livia, Kovács Izolda voltak.

2010-ben vette át a társaság vezetését Illár Viktória. Palágykomoróci Magyar Hagyományőrző Társaság keretein belül alakult meg a „Nefelejcs” leány-asszony kórus..

Nemcsak énekléssel, hanem a kisebb csoportok néptáncokkal, színdarabokkal és versek előadásával is foglalkoznak. Egy időben működött kézművesfoglalkozás is, ahol a gyerekek gyönygyöt fűztek, gipszet festettek, csuhát fontak, szallagokat kötöttek.

A beszélgetések alkalmával minden helyen téma volt a finom *étel és italkülönlegességek*. Palágykomoróc az egyedüli község az Ungvári járásban, ahol szombat este és vasárnap reggel töltött káposztát esznek törve paszullyal. A rizsbe sódort tesznek apróra vágva. Jellegzetes, hogy tormalevélbe is töltetnek rizst.

Több udvaron is megtalálható még a kemence. 10 évvel ezelőtt még heti alkalommal sütöttek kenyeret a kemencékben, mára ez a folyamat kevésbé gyakori.

A lekvárfőzés is visszaszorulóban van. Kemencét az üst alá már csak egy udvaron láthatunk. Pedig az igazi lekvár szabad ég alatt, a szilva állandó keverése mellett, kevés cukor hozzáadásával készül.

A felmérés során minden kérdőív kitöltő arra a kérdésre, hogy Palágykomorócon kit ismer, aki különleges ételt tud készíteni egyhangú válasz érkezett: Hercegh Bertalan. Számos díj tulajdonosa, melyeket különleges ízvilágával, ízletes ételleivel érdemelt ki.

Bár italkülönlegességre nem akadtam, de szívesen jegyeztem fel a hagyományos módon készült ételeket és a falura jellemző egyedi sajátosságokat a gasztronómi területén is.

Fehér, félbarna, barna, fekete, gömbölyű, négyszögletes, kilós, hetven grammos, szeletelt, egész - valamennyi jelző a ma kapható kenyereket mutatja be. De hogy is volt ez nemis olyan régen? Milyen kenyeret ettek az emberek akkor, amikor a rendszerváltás után üresek voltak a boltok polcai, vagy éppen hosszú sorokat kellett kiállni ahhoz, hogy egy családba egy kenyér jusson az asztalra. Csekély 20 évvel ez előtt a falu néhány udvarából még látni lehetett a kemence felszálló füstjét, és érezni lehetett a friss kenyér illatát. Dehogyan is került az a kenyér az asztalra? Erről mesél nekünk a Palágykomorócon élő özvegy *Varga Sándorné, Irénke*.

- Este a tekenő sarkában bekovászoltunk. Kovászt reszelt főtt krumpliból, vízbe áztatott élesztőből és liszt keverékéből készítettük. Ezt összedolgoztuk, vászonból készült nagy abrosszal letakartuk és párnát tettünk rá. Reggel meleg vízbe annyi kanál sótt tettünk, ahány kenyeret akartunk megsütni. Ezt a sós vizet lisztettel és a kovásszal átdolgoztuk a tekenőben. Ahány darab kenyeret szerettünk volna megsütni, annyi szakajtó lisztet tettünk tekenőbe és dagasztottunk. Dagasztás után a tésztát ismét letakartuk, hogy keljen. Fontos volt, hogy a bedagasztott tésztát melegen tartsuk. Amikor megkelt a tészta akkor gyúrótáblára szakasztottuk ki, cipót formáltunk belőle és lisztezett szakasztóba tettük be. Ott ismét hagytuk kelni. Azalatt a kemencében tüzet raktunk. Az ölfá 60cm hosszúra volt felhasgatva, két öl kellett belőle. Az egyik felét raktuk be, amikor az leégett ráraktuk a másik felét is. Mikor jó tüzes volt a fa szénvonóval eligazítottuk az a kemence minden részében, hogy egyformán melegedjen a kemence alja.

Ez idő alatt a szakajtóban megkelt a tészta, a lehanvadt tüzet szénvonóval a kemence szájába húztuk, a kelt tésztát a kenyérhányó lapátra borítottuk, amit előtte bevizeztünk,

hogy nem ragadjon rá a tészta és egymás mellé a kemencébe pakoltuk. Egy kemencébe 6 szakajtó kenyér fért. A betevés előtt a tésztát a lapáton vízzel mostuk le, de voltak, akik sóval is megszórták. A parázstűz a kemence szájában maradt. Bezrátuk a kemence ajtaját és 2 óráig hagytuk sülni. Közben megnézhattuk, hogy szépen sül-e a kenyérünk. A két óra leteltével kenyérszedő lapáttal kiszedtük a kenyeret, az alját taluseprővel separtuk le a hamutól.

A kiszedett kenyeret konyharuhára tettük az asztalra, megvártuk, amíg kihűl és utána szeltük meg. A sült kenyér akár két hétig is fogyasztható maradt, ám családonként olyan másfél hetente sütöttek kenyeret. Ha esetleg kissé szárazabbá vált a kenyér, akkor pirítva fogyasztottuk sült szalonnával és disznó zsírral.

Az első kenyér berakásakor mindig az „Uram Jézus segíts!” kérést mondtam el, kérve áldást a sikeres sütéshez. Amikor felszeli akartam a kenyeret előtte a késsel a kenyér aljára keresztet vettem, ezzel fejezve ki hálánkat.

Régi hagyománynak számít az üstben való lekvár főzése, és aki kóstol már ilyen lekvárt joggal mondhatja, hogy a boltban kapható lekvárok íze meg sem közelíti az üstben készültet. Nem sok háznál volt üst, így a falu lakossága sort kellett, hogy foglaljon a szilva kifőzéséhez. Nem egyszerű előkészület előzi meg a lekvárfőzést és maga a folyamat is erős fizikai kiállást kíván meg. Palágykomorócon üst özvegy *Demjő Juditnál* van. Őt kérdeztem a *lekvárfőzésről*.

Figyelni kell mikor érik meg a szilva és csak akkor érdemes nagyobb tételben leszedni. A leszedett szilvát legalább három vízből átmoszuk, majd kimagoljuk. A magolás során az egész szilvát tálba szedjük ki, a szilvát ketté vákaszjuk, a magot kivesszük belőle a tálban hagyjuk, a nyitott szilvát a fazékba dobjuk. A magokat is külön összegyűjtjük, a végén ezt is átrostáljuk, a húsos része levállik a magról és majd azt is hozzá lehet önteni az üstben lévő szilvához.

Az üstöt még este átmoszuk ellenőrizzük a kemence és az lapátok állapotát. Egy üst lehet kettő, három vagy négy vékás, tehát a legnagyobb üstbe ciberézéssel négy negyven literes fazék kimagolt szilva fér be.

Három fazék szilvát egyszerre öntünk be, főzzük és amikor már darabosra szétfő, akkor kevesével rakjuk bele a negyedik fazék szilvát és össze főzzük.

Reggel az üstöt disznózsírral kenjük ki és kevés szilvát teszünk bele és ezzel tesszük fel a kemencére, ez alá gyújtunk alá. A szilvát fokozatosan tesszük bele az üstbe. A szilva keveréséhez keverő fát és lapátot használunk. Nekünk félfordulatos keverőfánk van, ami

azt jelenti, hogy 180 fokot fordul meg. Az alágyújtástól kezdve a szilva állandó keverést igényel, egy percre sem lehet abba hagyni a mozgatását. Ilyenkor jó, ha az családból többen részt tudnak venni a főzésben, hiszen a keverőket váltogatni kell.

Ha reggel hét órakor kezdjük el a főzést, akkor délután négy órára ki is fő a lekvár. A főzés folyamata hosszas, ezért egy nap csak egy üst lekvár fő ki.

Amikor az üstbe ritkára szétfő a szilva, de még darabos, akkor lehet cibereét kóstolni belőle. A cibereét kenyérral fogyasztják, nagy mennyiséget nem ajánlatos belőle megenni.

A cibere sűrűsödni kezd, akkor tesszük bele a cukrot. Ízlés szerint, de vigyázni kell, mert a cukor hat a lekvár sűrűségére is. Ha igen édes a szilva elég egy kilogramm cukor is. Régen cukrot egyáltalán nem tettek hozzá a szilvához.

A gömbölyű madárka szilvából van a legédesebb lekvár, az aszalóból a legsűrűbb. Ajánlatos vegye keverésből főzni lekvárt.

A lekvár formáját akkor éri el, amikor az üstben már susog és pukkadozik. Olyankor előre elkészített fazékba kisedjük a lekvárt és a forró üstöt azonnal kitisztítjuk. Semmilyen súrolószereket vagy tárgyakat nem alkalmazunk, hogy ne sértsük fel az üstöt és ne legyen vegyszeres az üst, mert az a következő lekvárt tartósíthatatlanná teheti. Érdeemes kisebb edényekbe kisedni, hogy ha megkezdjük télen a maradék ne romoljon meg.

Igen, régen még tudták mi az egészséges étel: nincs cukor, nincs tartósítószer, csak a természetes íz, s mégis fogysztása feledhetetlen élvezetet nyújt. Talán érdemes lenne újra egy kis időt és energiát fordítani a szilva szedésére és főzésére, hogy szervezetünket igazi finomsághoz juttassuk.

Hercegh Bertalan díjnyertes ételek készítője. A bogrács készítés fortélyaiival ismert meg .

Tizen éves koromtól kezdődően édesanyám segítségével voltam a konyhában. Édesanyámnak két fiú gyermeke közzül, én kezdtem el érdeklődést mutatni a sütés és a főzés iránt. Azért is említem a sütést, mert első próbálkozásaim vagy jobban mondva segítségem abban nyilvánult meg, hogy én fejezhettem be a már begyúrt sütemény tészta sütését. Édesanyámtól tanultam, lestem el minden fortélyát a főzésnek is. Ha már az ember vadász, tudjon a zsákmánnyal is elbánni. Rendes halász és vadász embernek el kell tudni készíteni a halbó és a vadbó készülő Mára már ez elismert hobbivá fejlődött ki. Ha őszinte szeretnék lenni én még a mai napig is kikérem édesanyám véleményét hozzáértését egy – egy étel elkészítésénél. Szeretek újítani. Változatosan elkészíteni az adott ételt és

különleges ízletes ízvilágot adni neki. Vásárlásaim során az üzletben a fűszeres polcnál időzök el a legtöbbet, kutatván az új fűszereket.

Főként bográcsgulyás és a saslik „rabló hús” készítése és annak változatai állnak közel hozzám. Mondhatnám igény válogatja. Mint ahogy különböző alapanyagok állnak a rendelkezésémre, úgy változik a bogrács ízvilága is. Az állat húsának megválasztása nagyon fontos. A legjobb ízek elérése érdekében meg kell győződni arról, hogy milyen takarmánnyal etették az állatot. Egy különböző adalékkal étetett állat húsa soha nem lesz olyan ízletes mint egy bio takarmánnyal hízlalt állaté. Tehát hústól függően, ami lehet sertés, bárány stb, különböző bográcsot lehet elkészíteni. Az igazi ízes bogrács a szabadtéri tűznél készül. Leggyakrabban disznó húsból készítem el. A saslikhoz ha disznó húsról van szó a nyaka része a legalkalmasabb rá.

Meg kell választani az elkészítési technikát ez lehet: szabadtéri tűz vagy gázballonos. Szabadtéri tűznél a fa kiválasztása sem elhanyagolandó, ugyan is a füstös íz is hozzájárulója egy ízletes bográcsnak.

Először is a húst tetszés szerint felkockázzuk és oda tesszük főni, főzés közben lehabozzuk az előlevest. Annak érdekében, hogy egy tiszta alapleveget kapjunk (a vad húsról leöntöm a levét). Addig kell főzni míg meg nem puhul a hús.

A félig pirult szalonához hozzáadjuk az apróra vágott vöröshagymát lassú tűz fölött üvegesre pirítjuk és ezután a különféle zöldségeket pároljuk meg benne. Ha felszabadultak az ízek hozzá tesszük a bográcslevesünkhöz. (A pörkölt elkészítése ennek a fordítottja, a hagymás zsírban a megpirított zöldségekhez adjuk a húst).

Mikor majdnem kész a bogrács leves, akkor tesszük hozzá a krumplit. Ha megfőtt a krumpli ízlés szerint utó ízesítjük.

Ez egy alap bogrács, ezt lehet változtatni például babgulyássá.

Több versenyen is részt vettem. Az egyik Kijevben volt megrendezve az olimpiai stadionban. Rám eső rész az a kulináris íz a bogrács gulyás készítése volt egy 87 l üstben. Emelett saslik, magyaros ízű véres hurka és házi kolbász bemutatása volt az én feladatom. 24 megyének nyerte el tetszését teljes mértékben a bogrács gulyásom, ami abban nyilvánult meg, hogy Kárpátalja vitte el az első helyet a kulináris versenyben. Az eredményhírdetésen elismerésük kifejezése ovációra fordult azt kiabálván: bogrács, bogrács. (ez egy ukrán ajku nemzet szájából hallatszott fel.) Ez volt az első legnagyobb elismerésem, amikor is kitartó munkám lelkes kutatásom az ízvilág terén őszinte megbecsülésre, értékelésre talált. Ez egy nagyon nagy megerősítést adott számomra, hiszen

őnerőből fejlődtem arra a szintre, hogy az emberek elismerjenek a főzés világában. Gyermekkoromban még nem is sejtettem, hogy az édesanyám sarkában való forgolódásom egyszer elismerésre talál. Az én példám is arra mutat rá, hogy egy szíven viselt hobbi milyen nagy életérzést ad az embernek.

A nagyobbik lányomtól kapom a legtöbb segítséget, hiszen alkalomadtán elkísér egy rendezvényre és mint kiskukta szerepet tölt be. 2014-ben a Nemzetközi Sebészeti találkozón 180-an résztvevőnek kellett főzni két napon keresztül. Nagy mennyiségben főtt a bogrács gulyás, saslik, kolbász, surpa (bárányból készült leves), sült pisztráng, parázson sült krumplival. Ekkor kaptam a legnagyobb segítséget a lányomtól és a bátyámtól. Ők a segéd szerepét töltötték be. Itt említést kell tennem, hogy volt még egy szakács segíteni, mert egy embernek nehéz fizikailag annyi embert kiszolgálni és annak is két segítje. Szintén nagy segítségemre voltak a rahói brinza (sajt) fesztiválon. Amikor is az akkori ukrán köztársasági elnöknek és annak kíséreti személyzetének kellett főznöm, magyaros ízvilágú bográcsotgulyást és saslikot. Mint a legelején is említettem ezen kívül még nagymértékben az édesanyámhoz is tudok fordulni az ő tapasztalatai és tanácsai nagyban hozzájárulnak egy finom bogrács elkészítéséhez.

Fesztiválok alkalmából oklevéllel térek haza. Magyarországon, pontosabban Karcagon 270 regisztrált versenyzőből a harmadik helyezést értük el magyarországi testvéreimmel együtt. Ez egy Tradicionális birka főző fesztivál volt. A velencei tónál pedig ötödik helyezést értem el a halászlé főző versenyen. A fiatalság körében is elismerésre találok. Egyre gyakoribbá vált a legény és leánybúcsú. Több alkalommal is engem kértek fel a saslik hús előkészítéséhez.

Ameddig csak igény van rá, én szívesen főzök. Ha tanácsért szeretnének hozzám fordulni én attól sem zárkozok el, és ha a lányom is úgy akarja neki fogom átadni a már meglévő tudásomat. Szívvel lélekkel lehet csak igazán jól elkészíteni az ételt, és csak akkor finom igazán, ha van kivel megosztani azt!

A legmaradandóbb emlékek az *építészeti örökségek*. Kutatásom során látogatója voltam egy ma is élettel teli 115 éves háznak, melynek tulajdonosa nagyszülei elmondásaira hivatkozva, nemcsak a ház történetét, de a világháborúban megélt eseményeket is egyedien tudta vázolni.

Falunk legnagyobb büszkesége mégis a református templom, ami 800 éves freskókat őriz. A freskók csak kis részét sikerült még feltárni anyagi okok miatt. Mégis ebben a tekintetben nem csak országhatáron belül, de kívül is egyedi értékkel bír.

Bár az iskola épülete új, mégis az iskolatörténet jelentős múltra tekint vissza. Egykori diákok szívesen elevenítették fel az iskolában eltöltött napokat, a színi előadásokat, melyeket ünnepek alkalmával mutattak be, örömmel emlékeztek vissza tanáraikra.

Szilárd múlttal rendelkező falum lakosainak a feladata, hogy továbbra is ápolja, gazdagítsa, óvja hagyományait, örökségét. Építészeti örökségeit ne hagyja veszendőbe menni.

3.3 Palágykomoróc épített örökségei

Béres Ágnes palágykomoróci lakos egy 115 éves ma is lakott ház történetét meséli el.

1800-as év végén és 1901-1902-es év elején épülhetett a ház. Az akkori tulajdonosa zsidó ember volt. A ház felépítésén is látni, hogy nagy családok laktak. A ház külalakja hosszú parasztház, tornáca régen föld volt, gangja fából volt.

A zsidó család sejtette, hogy változás lesz, így ők kivándoroltak Amerikába. Az én Szabó nagyszüleim akié végül is lett a ház, Komorócon laktak az idő tájt. Nagyapámnak az egyik testvére pontosabban András is kint volt Amerikában és ott találkozott a zsidó emberrel. Amerikában kötött meg a ház eladása és megvétele. Ezt egy dokumentált papír is igazolta, de az idő múlásával a papír eltűnt. Szabó nagyapám András testvére által került be a házba és lett a tulajdonosa. Több generáció élt itt, gazdálkodással foglalkoztak. Nagyapám juhász volt. Mi 1968 novemberében kerültünk ide, nagyapám segítségével. Akkor még a ház eredeti formában volt. Ebben az utcában csak három ház volt, a többi rész ami most már be van épülve nagy pusztaságból állt.

Az 1939-45-ös háború idején, hadikorház és tisztiház volt a mi családi házunk. Édesanyámék hárman nevelkedtek ebben a házban akkoriban. Az első szoba régen tiszta szoba volt. Oda helyezték el a háború ideje alatt a hadikorházat, volt ez már tiszték lakta ház is. Először a németek voltak itt őket követték az oroszok. A ház lakóival mindig tisztelettudóan bántak. Édesanyám fiatal gyermekként itt az udvarunkon megmentett egyszer egy katonát. Már a szeme is be volt kötve mikor édesanyám jött fel a kapun. Ennek láttára édesanyám megölelte és könnyögött az életéért. Így menekült meg. Székesfehérvári volt az ember, de ennél többre már sajnos nem emlékszek.

Van ennek a háznak más története is még a zsidó ember idejéből. Úgy vélték a régi öregek, hogy egy nagy zsiros bödönbe ezüst evőkészletet ástott el előző ház gazdája a kiskertbe. Ennek igazsága a mai napig nem derült ki.

Ebben a házban megtalálható az én dédnagymamám porcelán tálja, amit nászajándékba kapott. Dédnagymamám 102 éves koráig élt.

Említést szeretnék tenni a szembe szomszéd kiskertjében található katonai sírol is. Akkoriban még nem állt ott családi ház. Három sírol lenne szó, ami két magyar és egy orosz katonát őriz végső nyugalomban.

A padlás mai napig eredeti, ami tölgyfából van. Az bolthajtásos ablakok is eredetiek az ablakfogókkal (csukóval) együtt. Itt érdekesség képeem megjegyezném, hogy a ház építkezésénél nem volt szemöldök fa beépítve, így az ablakot beépítették a falba. A ház fala 60 cm széles kemény vājog szinte kék. Mondhatni igazi erődítmény.

A hátsó részben lett változtatás. Az akkori konyha és kamra helyett most egy 5*4-es szoba van. Itt található édesanyám kivart globeline.

Az épületnek a középső részében volt régen a családi élet. Ebből el lett különítve egy fürdőszobai rész. Akkoriban ott állt a kemence, de a kéményrésze még ma is meg van. Régen mindenhol döngölt föld volt, csak az első szobába amit tiszta szobának hívtak volt padlózata. De a háború idején ez megrongálódott. Az első szobában még található egy vak ablak is.

A házhoz tartozott egy kút is, aminek mai napig meg van az eredeti kádója, de már víz ivásához nem alkalmas. A háború ideje alatt ebbe a kútba dobálták bele a fegyvereket a menekülő katonák.

Az első világháború súlyos anyagi veszteséggel zárult, de a legfájdalmasabb része mégis a személyi veszteségek voltak. Sok honfitársak, nagyapák, apák, fiak kerültek távol családjuktól és nagy részük soha nem tért már vissza. Ismeretlen sírban, vagy éppen jelöltben, de távol a szülőfalujuktól találtak örök nyughelyet. Sokáig a gyászoló családok magukban tartották veszteségüket, beszélni nem akartak, vagy nem lehetett róluk. Eltel immár 100 év, és bizony kevesek tudják már megnevezni azokat az embereket, akik falujukból útrakeltek, és hazajuk iránt érzett szeretettől vezérelve honvédek lettek. Olyan honvédek, akik életüket adták szülőföldjükért, olyanok, akik közül sokan ma sem kapták meg a utolsó végtisztességet.

Ezt a gondolatmenetet követve Palágykomorócon Andrejcsák – Tóth Anetta kötelezte el magát az első világháborúban elesett palágykomoróci lakosok nevének felkutatása mellett.

A palágykomoróci KMKSZ Alapszervezete 2016-ban vállalta fel azt a nemes feladatot, hogy *I. világháborús emlékművet* állíttat fel elnökasszonyuk, Andrejcsák – Tóth Anetta kezdeményezésére. Hosszú kutatás után a következő neveket jegyezték fel az innen származó és más vidéken elesett honvédők közül:

1. Balla Péter, sz.Palágykomoróc, Ung megye, 1882, meghalt 1915.04.05 Mezőkövesd, kórház, temetve Mezőkövesden, Igazolva Budapest, Honvédelmi Minisztérium.
2. Danicskó János, sz.1876, meghalt 1916. temetve Palágykomorócon. Igazolva a család Szkoropádszky Péternél.
3. Kiss István, sz.Palágy, Ung megye 1894, meghalt1915.13.29. Szatmárnémeti. Temetve Szatmárnémetiben. Igazolva HM Budapest.
4. Lakatos Péter, sz.Palágy, Ung m. 1890. m.h. 1917.01.02. Mamangan fergana, Közép-Ázsia, kórház. Temették ugyanott. Igazolva HM Budapest.
5. Szanyi György, sz.Palágy, Ung m., 1878. m.h. 1916.08.10-15. Igazolva HM Budapest.
6. p.Szanyi Gyula, egyéb adat ismeretlen, igazolta Urbán Lajos.
7. Szanyi Sándor, meghalt 1917, egyéb adat ismeretlen, igazolta Urbán Lajos.
8. Takács Lajos, sz.Palágykomoróc, Ung m., meghalt 1917.05.16. Temetve Palágykomorócon 0917.05.22. Igazolva HM Budapest. Síremléke megújítva 2014-ben.
9. Urbán János, sz.Palágy, Ung m.1889. m.h. 1914.12.02. Temetve Vlasenica, temető. Igazolva Budapest.
10. Urbán Lajos, sz.Palágykomoróc, Ung m. 1895. m.h. 1916.02.21. Eperjes, kórház, temetve ugyanott. Igazolva HM Budapest.
11. m.Varga István, meghalt 1915. egyéb adat ismeretlen. Igazolva Urbán Lajos.
12. k.Varga János, nincs ismert adat, igazolta Urbán Lajos.
13. ngy.Varga János, nincs ismert adat, igazolta Urbán Lajos.
- 14 .p.Varga Lajos, nincs ismert adat, igazolta Urbán Lajos.
15. k.Varga Sándor, nincs ismert adat, igazolta Urbán Lajos.

Ez a tizenöt név fog felkerülni a jelen pillanatban még elkészítés alatt álló emlékműre, melyet a helyi köztemetőbe fognak felállítani vitéz Takács Lajos hősi halált halt honvédő

obeliszke közelébe. Az emlékmű felállítását a KMKSZ Palágykomoróci Alapszervezete, és annak elnöke, Andrejcsák – Tóth Anetta támogatta.

A palágykomoróci köztemető különleges emléket őriz. *Az I. világháború során elhunyt katona* lelt az akácfaikkal körbeölelt csendes temetőben örök nyughelyet.

Vitéz Takács Lajos 1917-ben lelte halálát hazája védelmezése közben. Az akkor 27 éves fiatalember egyetlen gyermeke volt szüleinek, özvegy édesanyja, Takács Györgyné, Eszti néni, felkereste fia sírhantját és egy gránitobeliszket állíttatott elhunyt szerette emlékének. Az obeliszk, mintegy két méter magas márványkő, melyre a következő feliratot vésette fel a gyászoló anyja :

„ITT NYUGSZIK VITÉZ TAKÁCS LAJOS CS. ÉS KIR. 66. GY. E. NÉPF. A HAZÁÉRT HŐSI HALÁLT HALT AZ OLASZ HARCZTÉREN GRÁNÁTTÓL KAPOTT HALÁLOS SEBÉBEN KOMÁROMBAN 1917. MÁJUS 16. 27 ÉVES KORÁBAN. BÉKE PORAIRA!

AZ ANYAI SZERETET EGYETLEN GYERMEKÉNEK HŐS TETEMÉT PIHENNI E HANTOK ALÁ HOZATTA. BOLDOGOK, AKIK A HAZA VÉDELMEBEN ESTEK EL.”

A síremlék alján olvasható egy másik felirat is : „Mikor a 27 évet elérte, akkor jött el Jézus a mennyből érte.”

Ám az idő vasfoga a sírhelyen is nyomot hagyott. Mivel a család egyetlen utódját temette itt el, sajnos nem volt, aki gondozza az emlékművet. És bizony a közösség a gaztalanítást végezte csak el, a gránát és talapzata felújítására senki nem fordított figyelmet és anyagiakat.

2014-ben munkálatok kezdődtek el a síremlék körül. A jelenleg Magyarországon élő Kiss Béla kezdeményezésére, aki palágykomoróci lakos volt, a KMKSZ Palágykomoróci Alapszervezetének elnökének, Ungvári Járási Tanács képviselőjének, Andrejcsák – Tóth Anettának a közreműködésével, aki az anyagi feltételeket teremtette meg a munkálatokhoz, az emlékmű felújításra került. Talapzatát megemelték, az oszlopot megrenoválták. A munkálatokat kivitelezte Tóth László.

A felújított obeliszket 2014. október elején adták át a falu lakosainak.

Mintegy legendaként marad fent a falu lakosai körében, hogy az édesanya olyan gránitból készítette el az emlékművet egyetlen gyermeke számára, melyet ha a nap sugara ér különleges fényben pompázik.

A gyászoló anya mély fájdalmában még egy nemes tettet és véghez vitt. 1924-ben a református templomnak egy harangot adományozott, melyet tízezer koranaért öntettet, ezzel is emléket állítva fiának, és amely a mai napig hallatja hangját.

Iskola története. A görög katolikus iskola története

1903-tól működött görög katolikus iskola Komorócon. Az első világháború kitörése miatt 1915-ben a tanító, Pásztor Mihály bevonult katonának, így a tankötelesek mind a református iskolába jártak. A fiúk az otthoni munka elvégzésének érdekében szinte alig jártak iskolába a háború idején. Mindezek ellenére a két világháború közötti nehéz helyzetben sem hanyagolták el az oktatást, ezért épült görög katolikus elemi népiskola (nem állami). A tanító mellett egy kántortanító is segédkezett. Az oktatás nemcsak magyar nyelven folyt, hanem csehül is. Az iskolában egy héten egy alkalommal volt hittanóra is, ahová kötelező volt elmenni minden gyereknek. Ha nem jelent meg valaki a hittanon vagy a misén, akkor úgy minősítették, mintha nem készült volna valamelyik órára. Már nyolc évesen egyházszeretetre neveltek, ezt tűzték ki fő célként. Az volt a szokás, hogy a gyerekek kézen fogva, párban jártak iskolába. A tanulók minden nap két beosztásban tanultak. Az első óra megkezdése előtt viszont még szentmisén kellett részt venniük a gyerekeknek, s utána kezdődhetett csak az oktatás. Az órarend a következőképpen tevődött össze: délelőtt volt négy óra (7: 00-11: 00-ig), és délután szintén négy óra (14: 00-tól 16: 00-ig). Az órák között 10-15 perces szünetek voltak, ilyenkor teniszlabdázta, vagy valamilyen más elfoglaltságot találtak maguknak. A tanulók a tanító vezetésével kirándulni is eljártak a közeli erdőbe, viszont csak ritkán, két hónaponta egyszer. A feleletekért járó jegyek eltértek a mostaniaktól, a jegyek minősítése ugyanis fordított volt (1-kitűnő, 2-dicséretes, 3-jó, 4-elégséges, 5-elégtelen). Ekkoriban 60 görög katolikus gyerek, 4-5 zsidó és cigánygyerek járt ide. 1947-ig volt elemi nyolc osztályos iskola, a háború után viszont már csak az állami iskolák működhetek. Először négy osztályos volt, és négy korosztályt is összevontak, mert a háború alatt nem volt lehetőség tanulni. 1947-ben a görög katolikus iskola megszűnt létezni. A kántortanító Ortutay Elemér volt, aki Ungvárról jött ide 1926-ban. A tanítónak már nem engedték, hogy kántorként is működjön.

A református népiskola története

Az iskola teljes megnevezése: Palágyi református felekezeti elemi népiskola, amely az 1682-ik évben volt alapítva. Első tanítója - aki az alapítás évében már megkezdte működését.

1. Gyöngyösi Mihály (1682-1687) Gyöngyösi Mihály alatt Palágyi földesúr adományozott az egyháznak egy telket 1682-ben, amelyet az 1700-as években már vissza is vett.

2. Lénárt István (1687-1730) még az iskola első helyén kezdte a működését. Alatta került az iskola új helyére, de szintén Komorórczon. Ez az iskola Nemes Kiss Józsefé volt a Palágy felé tartó utca északi részén, de ezt Keresztény László 1740-ben elvette. Ezúttal Nemes Kis József elődeitől, mint a nevezett Kiss József egy utóda Keresztési László 1740-ben elvett az egyháztól. Lénárt István 1730-ban meghalt-e vagy elment nincs feljegyezve.

3. Medgyaszai György (1730-1746)

Ő 16 évig működött itt, és utána 16 évig tanító nélkül volt az egyház (1746-1762), és ez alatt a lelkészek végezték el a tanítói teendőket így: 1746-1748 Pányoki József ;1748-49 Diószegi Dániel; 1749-1751 Aszalai György; 1751-54 Nánási Péter; 1754-1762 Kazai Pál.

1750-ben Aszalai György ideje alatt az egyház vett egy telket iskolahelyül, hogy a közbeeső 10 év alatt (1740-1750) hol történt a tanítás, arról nem történik semmilyen említés.

Az iskola harmadik helye a Kis-Vég utcában a Novak András telkének a szomszédságában volt. A telek tartalmazott egy házat a tanító számára. Egy iskolát és egy kamarát egy fedél alatt, valamint egy istállót és egy csürt. Az ezt követő iskolahelyet pedig az egyház Tekintetes Palágyi Istvántól és Mártontól vette 6 forintért és örökre.

4. Patai József (1762-1763)

Az ő és elődei működéséről semmiféle említés nem történik. Ezen időszakból az iskoláról és a tanítóról feljegyzés nem található, csupán a datálásukról történik említés. 1833-ig a következő tanítók működtek itt.

5. Huszti István (1763-1765)

6. Horvát József (1763-65)

7. Dohányi Imre (1767-1768)

8. Dencs József (1768-1769)

9. Szalozsai György (1769-1771)

10. Patai József (1771-1776) Ő már másodszor működött itt (1762-63)

11. Kaposi István (1776-1782)
12. Gyarmati István (1782-1785)
13. Szabó Dávid (1785-1788)
14. Molnár- Sámuel (1738-1795)
15. Sárközy József (1795-1816)

Az ő idejében 1800-ban az iskola épületét bekerítette az egyház, amiről jegyzőkönyv is fennmaradt, mely szerint az Eklézsiái Gyűlés elhatározta, hogy mindenki a maga részét még a veteményezések előtt bekerítse. Ugyancsak 1800-ban határozatott el az is, hogy a tanító fizetéséről a gondnok gondoskodik. Ezen határozatot szintén az Eklézsiái Gyűlés határozta el a paróchián. Ennek értelmében a gondnok felelős: az iskola és a kerítés rendben tartásáért, a tanító kifizetésért, illetve földjeinek felügyeletéért és megműveléséért.

16. Varga Péter (1816-1820)

Alatta 1820-ban Jakabfi János lelkészsége és Szanyi János kurátorsága alatt az Iskolaháznak (amely magában foglalta a tanító lakását, a tantermet is egy fedél alatt) a tetőzetét javították ki. Ugyancsak 1820-ban az iskolaudvarra új kaput készítettek.

17. Ráski Mihályi (1820-1826)

A tanító marhái számára az egyház istállót emeltetett, és a tanító szobába az elavult ablak helyett újat készíttetett. Annak ellenére, hogy ő a 17-ik tanító és az iskola már 144 éve áll fenn, a községben csak néhányan tudtak írni. Ez egy 1826. január. 1-én felvett jegyzőkönyvből tűnik ki, mely alatt 55 egyén neve szerepel, és az 55-ből csak egy személynek a kezevonása aláírással (Nemes Hercegh István). Ónodi Géza szerint ennek okai a következők: nem volt kötelező az iskolalátogatás (legalábbis nem lehetett szigorú), a tanítót csaknem azok fizették, akinek gyermeke az iskolába járt, ezért inkább nem járták, hogy ne kelljen fizetni. Ezért az iskola kongott az ürességtől, mint egy régi jegyzőkönyvben fel van jegyezve. Naplók nyomát még Ráski Mihály idejéből sem lehetett találni.

18. Laczfi József (1826-1833)

Működése alatt kerül sor Kiss Ferencz által az iskolaház és a csűr felújítására, 1829-ben pedig a házon lévő ablakokat cseréltette ki. Laczfi idejéből maradt fenn 1828 júliusából az első írott emlék, mint tanítótól, de ez annyira megfakult, hogy lehetetlen volt elolvasni.

19. Gyüre Sámuel (1838-1854)

Az ő tevékenységének idejéből már fennmaradtak olvasható iratok, osztálynaplók az iskola helyzetéről 1833. február 7-én beiratkozott 51 tanuló: 41 fiú és 11 leány, ők még ekkor csak írást, olvasást és számtant tanultak. Az iskolalátogatás rendetlen volt, az járt aki akart, akkor amikor akart. Mivel Gyüre nagyon szigorú volt, így a következő években nagyon kevés tanuló járt iskolába. 1834- 6 fiú tanuló és az iskolaháznál új csürt állítottak fel, 1835- tanulók szám a 28. Ebből 13 fiú, 15 leány. 1836-5 fiú, 2 leány: Összesen: 7, mivel az iskolaháznál az istállót, kamrát zsúpoltatták, ezért minden gazdára 8 mangli zsúpot vetettek ki e célból. 1837- tanulók száma: 8, fiú 6, leány 1838- tanulók száma: 14 fiú 6, leány 8, 1839-tanulók száma: 12, Fiú 7, leány 5, 1840-tanulók száma: 13, fiú 12, leány 1. 1841-tanulók száma: 9, fiú 4, leány 5. 1842-tanulók száma: 29, fiú 16, leány 13. 1843-tanulók száma: 32 fiú 20, leány 1844-tanulók száma: 6 fiú 3. leány 1845-tanulók száma: 29, fiú 22 leány 1846-tanulók száma: 29, fiú 20, leány 9, 1847- tanulók száma: 39, fiú 33, leány 6, 1848-tanulók száma: nem maradt fenn.

20. Fallal János (1854-1858)

Rövid ideig működött de a régi iratok arról tanúskodnak, hogy nagyon jó tanító volt. 1854-tanulók száma: 27, fiú 19, lány 8. Az iskola-felügyelet pozitívan értékeli a tanulók munkáját. 1855-a tanulók száma feljegyzés szerint 8. 5 fiú és 3 leány, de ez az előző évhez képest nem lehet valós. 1856 - tanulók száma: 36 fiúk 21, lányok 15. Az iskolalátogatók a 36-ból csak 17 tanulóit találtak az iskolában, de a szorgalmuk megfelelőnek bizonyult. 1857- tanulók száma: 37 fiú 21, lány 16. 1858- tanulók száma: 35 fiú 19, leány 16.

21. Kovács István (1858-1868)

Ő keveset törődött az iskolával, állandóan vadászni járt. Ebből támadtak kellemetlenségei is, amelyek miatt el kellett hagynia Palágyot, Szirénfalvára ment, ahol állítólag agyonlőtte magát. 1859-tanulók száma nincs pontosan feljegyezve, az iskolalátogatáskor sem említik a létszámot, csak azt, hogy jó előmenetelt tanúsítottak

1862- nem maradt fenn adat a létszámról 1863-tanulók létszáma: 36 fiú 19 leány 16 1864-tanulók létszáma: 37 fiú 21, lány 16, 1865-tanulók létszáma: 34 fiú 21, lány 27. 1866-tanulók létszáma: 44 fiú 25, lány 19, 1867 tanulók száma: 44 fiú 25, lány 19. 1868-tanulók száma nem állapítható meg miután az iskolában, a csehszlovák érában sok kárt tettek a tanszerekben és a naplókban, így megsemmisítették például: az 1868-as évtől 1873-ig vezetett felvételi-, munka-, előmeneteli és mulasztási-, látogatási naplókát. Az utóbbit 1889-1918-ig szintén megsemmisítették, és az 1867-1885-ig terjedőt is.

22. Balogh Dániel (1868-1914. december. 2)

Nemcsak a palágyi református egyháznak, hanem az egész ungi egyházmegyének is egyik legjobb tanítója volt. Igazolja ezt, hogy számos éven át volt az egyházmegye tanítói képviselője, iskolalátogató, az Ung megyei református tanító egyesület elnöke. Többször részesült miniszteri kitüntetésben, mint kiváló tanító, a minisztériumtól külön személyi pótlékot kapott öt éven át. Érdemei nemcsak felettesei ismerték el, de a nép is, melynek tanítója volt. A hozzá való ragaszkodást bizonyították be a lakosok akkor, amikor, több helyre meghívták és olyankor minden esetben személyéhez kötött fizetésemeléssel, bírták rá az itt maradásra.

Fiatalon került Palágyba 1868. február 25-én. Itt töltötte az egész életét, itt működött több mint 46 éven keresztül, mindig elismeréssel. 1914. december 2. a világháború már folyt, harangozni nem volt szabad a halálának napján. 1926-ban pünkösdi ünnepén emeltek neki sírén léket hálás tanítványai.

1887 - a tanulók száma: 61. Kun Bertalan úr, király tanácsos, s a Tiszán inneni evangélikus református egyházkerületnek köztisztviselőként éllé püspöke látogatást tesz Palágyban. Ebben az évben, mivel Palágy és Palágykomorócon csak egy református iskola volt, így idejártak a más felekezetekhez tartozók gyerekei is, ezért elhatározták, hogy ettől kezdve a más vallásúak, illetve más községből érkezők 50 krajcárt fizessenek, amelyik felét a beiratáskor, másik fele az iskolai év második felének kezdetekor fizetődjön be. 1888 - a tanulók száma: 73, 1889 - a tanulók száma: 72, 1890 - a tanulók száma: 72, 1891 - a tanulók száma: 119, 1892 - a tanulók száma: 110, 1893 - a tanulók száma: 111, 1894 - a tanulók száma: 117. Ebben az évben alakítja meg Balog Dániel, a később széles környéken híres énekkart. Mindenki 16-40 évig kötelezett tagja volt 1895 - a tanulók száma: 121, 1896 - a tanulók száma: 123, 1897 - a tanulók száma: 91, 1898 - a tanulók száma; 93, 1899 - a tanulók száma: 85, 1900 - a tanulók száma: 86, 1901 - a tanulók száma: 99. Az iskola tulajdonát képező fűzharmónium beszerzési költségeit az Amerikába vándorolt egyháztagok által gyűjtendő összegből fedezik. E célból a lelkész gyűjtőíveket küld ki az Egyesült Államokba

1902 - a tanulók száma: 126, 1903 - a tanulók száma: 105. A tanulók számának csökkenése miatt következett be, mert megnyílt 1903-ban a görög katolikus iskola, és többen átiratkoztak, 1904 - a tanulók száma: 91, 1905 - a tanulók száma: 95, 1906 - a tanulók száma: 98, 1907 - a tanulók száma: 106, 1908 - a tanulók száma: 95, 1909 - a tanulók száma: 95. Ezen évben rendelte el az Ung megyei törvényhatóság, hogy az iskola

épülettel a törvény kívánalmainak megfelelően javítássá át az egyház. Az iskola újjá- és átalakítása ez évben meg is történ

1910 - a tanulók száma: 101, 1911 – a tanulók száma: 101, 1912 - a tanulók száma: 103, 1913 - a tanulók száma: 106, 1914 - a tanulók száma: 82, A világháború sok embert vitt el, csaknem üresen hagyva a falut.

23. Magda Anna (1915. szeptember 5.-1916. október 1.)

Az iskola első női tanítója, mivel a világháború után férfitanítókból hiány volt. Sok helyre nő sem jutott. 1914. decemberétől 1915. szeptember 5-ig tanítóhiány volt, őt megválasztották. 1916 - a tanulók száma: 73. Magda Anna elhagyja Palágyot, így 1916. október. 1-től 1917. február 16-ig ismét tanítóhiány van.

24. Laky Ilona (1917. február 16.-július 1.(29-ig))

Ő mivel másodéves tanítójelölt volt nem választották meg rendes úton, Ideiglenesen viszont alkalmazta az egyház.

25. Sipos Mária (1917, július 29.-1918.) 1917 - a tanulók száma: 90, 1918 - a tanulók száma: 90. Ő rövid ideig volt, majd maga az állam nevezi ki a tanítót.

26. Bogáthy Imre (1919. március 19.-június 29.)

Az első állam által kinevezett tanító Palágyi református elemi iskolában. Négy hónapig volt.

27. Ónody Géza (1919. július. 29-től)

1919 - a tanulók száma. 61, és V. évfolyam működött. 1920 - mivel az államhatalom még nem állandósítódott nem volt látogatás a tanügy részéről. A tanulók száma: 81. Az 1920/21 tanévben VI. évfolyam működött. 1921 - a tanulók száma: 84, 1922 - a tanulók száma: 73, 1923 - a tanulók száma: 74. Ekkor lesz „rendes tanítója” a községnek, mivel az érvényes oklevelet megszerzi és 1923-tól kezdve minden évben színdarabokat rendezett ifjúság részvételével. A 104-es kisiskola törvény értelmében az iskola VII. évfolyama indul. 1924/25 tanév a tanulók száma: 71. 1925/26 tanév a tanulók létszáma: 69. 1926/27 tanév a tanulók száma: 74. 1927/28 tanév októberben megszervezik az iskolai képviselőtestületet. 1928 februárjában sarlach járvány miatt az iskolái bezárják március 19-ig. 1928/29 tanév, a tanulók száma 82. Október 20-án kelt 3320/28 számú rendeletben a tanfelügyelőség hogy az iskolát kibővítsé, kéri az egyházat, illetve második tanár leszerződtetésére. 1929 április 23-án kelt 1600/929 tanfelügyelői leirat arról értesíti az iskolaszéket, hogy az 1928/29-ik tanévre a második tanerő beállítását nem engedélyezi,

mert a hetedik életévét a 73 iskolás közül 8 még nem töltötte be, így a tankötelesek száma nem 73, hanem 65, tehát nem haladja meg a törvényes létszámhatárt, de felhívja a figyelmet, hogy 1929/30-as tanévre nyújtsa be a már említett kérvényt július 5-ig. 1929/30 tanév a tanulók száma 81 és 8 osztály van. Amennyiben a tankötelesek száma a megengedett 65 felett van, nem engedélyezi a csapi tanfelügyelőség -az ide vonatkozó rendeletre való hivatkozással az eddigi rendes tanítást, hanem elrendelte a váltakozó tanítást, vagyis mintha egy teremben, de két tanító felváltva tanítana. E szerint a tanulók két osztályba csoportosultak:

I. osztályba -1, 2, 3 évfolyamok/összesen 51 fő

I. osztályba - 4, 5, 6, 7, 8 évfolyamok/összesen 23 fő

Az első három évfolyam hétfőn délelőtt, kedden délután, szerda délután, csütörtökön délelőtt, pénteken és szombaton délután járt iskolába. A 4-8 évfolyam hétfőn és csütörtökön délután, a többi napon délelőtt járt. A csütörtök így megszűnt szünnap lenni, ami megterhelést jelentett Ónodynak, aki már a papi teendőket is ellátta

Decemberben hirdetést adnak fel a második tanítói állásra, a „Vesztnyik” és „Református Egyház és Iskola” című hírlapokban. A hirdetésekre csak egy pályázat, Pataky Dezső másodéves teológusé érkezett, de a presbitérium megválasztotta, ezt követően Ónody lett az igazgató, és az övé lettek a felsőbb évfolyamok, Patakyé az alsó évfolyamok.

1930/31 tanév a tanulók száma: 85. Palakyt ismét megválasztják pályázat benyújtása alapján. Novemberben az iskolaszék elhatározza, hogy Koncz Gyula okleveles mérnököt kéri fel arra, hogy jelölje ki és rajzolja le a második tantermet, és ezt: követően az iskolaszék építési engedélyt kérvényez a nagy kaposi járási hivatalhoz. December 11-én a járási hivatal küldöttei a költségvetés miatt helyszíni szemlére érkeznek. 1931. január 1-től új lelkész érkezik, és ismét meghirdetésre kerül a második tanítói állás, mivel Pataky oklevél nélküli, de ismét őt választják meg, mert más okleveles tanár nem jelentkezett. Márciusban-lelkészválasztás, így Nagy József mezőkaszonyi lelkész lesz megválasztva. Június 7-én Kucharyk Mihály csapi tanfelügyelő érkezik, hogy tanácsot adjon második osztály felépítését illetően, kiküszöbölve a rossz gazdasági helyzetet.

1931/32-es tanév -a tanulók létszáma 88, ismét megválasztják Pataky-t. November 25-én tartják meg az első szülői értekezletet, ahol Ónodi előadást tart "A társadalom és az iskola" címmel.

Augusztus 7-én ismét választás, miután Pataky kénytelen lemondani Komáromi Erzsébet javára, akit megválasztanak az 1932/33-as tanévre második tanítóul. [21].

A Palágykomoróci Általános Iskola története

A második világháború idején akadozva, de működött az oktatás Palágyban és Komorócon. Miután bejöttek a szovjetek, megkezdődött az átalakítás is ami fokozatosan indult be. A református iskola három helyszínen működött egyidejűleg: a mai református parókián, a mai posta épületében és a mai vegyesbolt épületében. A görög katolikus iskola pedig egy időben templomként is szolgált, de miután betiltották a vallást ez az iskola megszűnt, így a görög katolikus gyerekek a református iskolába kezdték el járni. A szovjet érában megszűnt az iskola vallási jellege, a fő fenntartója, pedig az állam lett. 1976-ig pedig a három helyszínen működött az iskola, ekkor került sor arra, hogy a mai épületébe költözött.

A Palágykomoróci Általános Iskola archív anyaga 1945-től kezdődik. Ekkor két tanító vezeti az iskolát: Ónody Géza és Ortutay Tivadar. Az osztálynaplók 1947-ig megmagyaryelven íródtak, utána viszont már az államnyelven, oroszul. Problémát jelentett az is, hogy a két osztályban kellett összevonni különböző életkorú gyerekeket, mivel a háború idején sokan kimaradtak az iskolából.

Az iskola működése 1948-tól napjainkig

Az 1945/1946-os tanévben, közvetlenül a háború után két osztály működik, a létszám, pedig a következő: I. osztály: 16 fő, II. osztály: 9 fő. Az 1946/47-es tanévben a tanítók száma nem változott. Tanulók létszám a ekkor: 32. A következő tantárgyakat oktatták 1948-ban: Olvasás, Nyelvismeret, Fogalmazás, Orosz nyelv. Szépírás, Számtan, Természetismeret, Történelem, Földrajz, Testnevelés, Rajz, Ének.

Az 1948/49-es tanévben már négy osztály működött, összesen, pedig 71 tanulót oktattak. 1948-tól kötelező lett az iskolalétszám megállapítása, és évente háromszor erről jelentést kellett küldeni a tanügy részére. 1949-ben Liták Miklós lett az iskolaigazgató, míg korábban Ónody Géza volt. 1949-től kötelező megalapítani az iskolában a Vörös Kereszt helyi kirendeltségét. Megtiltották az iskolaigazgatóknak, hogy pénzt vegyenek el a tanulóktól a tankönyvekért, sőt biztosítani kellett a tanulóknak számára az anyanyelvi tankönyveket az orosz nyelvű könyvek mellett, és létre kellett hozni az iskolai könyvtár alapjait. Kötelező lett a tanítókra nézve, hogy legalább egy folyóiratot írassanak elő az iskola nevére.

1949-től az iskolaigazgatókat kötelezik arra, hogy ők adják le a sorköteles fiataloknak a névsorát, ezen belül is bizonyos korosztályokét, így az 1929-1930-1931 -1932-ben születettekét. A magyar falvakban egy külön névsort kellett összeállítani azokról, a katonakötelesekről, akik nem tudtak oroszul, vagy ukránul. Ezt a névsort jóvá kellett hagynia a községi tanácsnak, és három példányban kellett elkészíteni. Egy példány a tanács részére, egy példány az iskola és egy a tanügy részére.

Az iskolának kötelezően részt kellett venni a kolhozok faliújságjainak szerkesztésében. Az iskola és a kolhoz között rendszeres kapcsolat is létrejött, amikor kötelezték az iskolát, hogy a maga bizonyos földterületének művelése mellett, a tanulókat a kolhozokban is foglalkoztassák. Így a tanulók a rendszer időtartama alatt vetésnél, de főleg betakarításnál segédkeztek a kolhozban. Ez magában foglalta a kapátatot, illetve a gyümölcsösben az alma szüretelését is Kísérleti részlegei is létrehoztak az iskolában a termelékenység érdekében, illetve kötelező volt a kolhozba és a traktor állomásra a tanulók részére kirándulásokat szervezni. Kötelezték az iskolát, hogy a kísérleti részlegen termést takarítsanak be, és létre kellett hozni egy 2600 rubeles alapot.

A tanároknak kellett megszervezniük a felügyeletet a tanuló biztonságáért mind az iskolaudvaron, mind az úttesten. Az iskolában kiállításokat is kellett szervezni rajzokból, füzetekből, kézimunkákból Kötelezővé teszik 1949, március 19-én a Madarak napjának megszervezését, amely alkalomból előadásokat kellett tartani mind a tanulók mind a kolhozisták előtt, valamint madáretetőket és fészkeket kellett készíteni. Megrendezésre került az "Erdők hete" is, amelynek keretein belül a fák fontosságira hívták fel a diákság figyelmét, különösen a védettekre.

Jelentős volt a lakosság körében az írástudatlanság, ezért központilag elrendelt volt országsszerte az írástudatlanság éltém harc. Nem volt ez másképp Palágykomorócon és Szelmencben sem. A két községnek az 1940-es évektől közös iskolája lett, mivel a kisszelmenci elemi iskola, is a palágyihoz tartozott. Szelmencben a vizsgabizottság elnöke Ónodi Géza lett. Továbbá Litákat 1949-ben kötelezik, hogy készítse el az iskolaköteles gyermekek névsorai 1935-42-ig, így ebből megállapítható lelt, hogy kik maradtak ki az iskolából. 1949 áprilisában kötelezik az iskolát, hogy április 30-ig írja össze az írástudatlan lakosokat 16-50 éves korig. Ezt az összeírást három példányban kell elkészíteni, és a következő szempontok alapján: az összeírásnak tartalmaznia kell a nevet, születési évet, foglalkozást, párthovatartozást és a megjegyzést. Mindezek mellett egy külön bizottság

felállítása is szükséges az alábbi személyek részvételeivel; iskolaigazgató, a községi tanács képviselője, és a nőtanács képviselője.

Központilag előírt lett az is, hogy a tanulók számára meg kell szervezni a nyári kulturális elfoglaltságokat. Ennek keretein belül iskolai klubbokat kellett szervezni, könyvtár használatát biztosítani, olvasótermet és színjátszó csoportot létrehozni, sportrendezvényeket létrehozni és különféle társadalmi munkát szervezni. A társadalmi munka keretei is meg voltak határozva, amelybe beletartozott a gyógynövények és magvak gyűjtése, a mezőgazdasági kártevők elleni munka, tankönyvjavítás, szemléltetőeszközök készítése, illetve a mezőgazdasági részlegeken való munka. Szerveztek a tanulók számára nyári táborokat az ismerkedés és pihenés érdekében.

1949. szeptember. 1-től lett az iskola hétosztályos általános iskola, azáltal, hogy beindult az ötödik osztály és ezzel egyidőben új igazgatót is kineveztek az élére Csacsó László személyében, aki azelőtt a Daróci Iskolában működött. Miután hétosztályos lett az iskola meg választották a Szülői Tanácsot, melynek első elnöke K. Nagy Lajos volt.

A rendszerváltás követően már 1990-ben bevezették az orosz nyelv helyett az ukrán nyelv oktatását, és mivel egy új demokratikusabb rendszer volt kialakulóban, fokozatosan megváltoztak a korábbi körülmények, és végéhez ért az ideológiák korlátlan sulykolásának időszaka. Mindez egy szabadabb és demokratikusabb oktatás kialakítását telte lehetővé Palágykomorócon is.

A 2015-2016-os tanévben a tanulók létszáma 69 a tanároké 14. Az igazgatónő Pekár Tünde, az igazgatóhelyettes Pásztor Tímea. Az iskola természetesen minden tanévben felújítatik belülről, ami szükséges az egészséges életmód fenntartásához, bár a külsején viszont évek óta nem volt javítás, leszámítva az új esővízcsatornák felszerelését, valamint a tetőszerkezet és nyílászárók cseréjét.

Az iskola rendelkezik saját focipályával, egy szép, nagy és zöld udvarral, ami lehetőséget biztosít a szünetben a tanulók számára a kikapcsolódáshoz, és a pihenéshez. Az iskola ad helyet az óvodának is, és a görög-illetve római katolikus hittanóráknak, amelyeket órák után tartanak a diákok számára. [21] .

Református templom története

Palágykomoróc ékessége a falu közepén emelkedő dombon álló, XIII században épült református műemlék templom, mely Kárpátalja egyik legjelentősebb középkori műemléke. Keletkezéséről, történetéről 2009-ben Herczeg Renáta művészettörténész írt nagyszerű tanulmányt. Ebből megtudhatjuk, hogy a pápai tizedjegyzékek korában működő plébánia

volt, hiszen papja 1334-ben négy, 1335-ben pedig öt garast fizetett. Egy 1462-es birtokegyezségből kiderül, mint Szent Mihálynak szentelt templomot emelték, amely Palágyi Mihály udvarházával szemben áll. Építésének idejét illetően feltételezések vannak csupán, ezek szerint a XIII század végén épült a Palágyi család kegyúri templomaként, valószínűleg 1250 és 1300 között. A Palágyi családnak nemcsak gazdaságirányítási udvarháza, hanem kegyúri temploma is állt a településen, jelezve ezzel a földesúrnak az egyházi életben is betöltött fontos szerepét. A templom téglafalazású, építésével egyidőben készült kifestése is. A XVI században, a reformáció terjedésével a templom a reformátusok kezére kerül, akik szentélyét átalakították és a XVII-XVIII században többször újítták meg, építették át a református liturgia rendjének megfelelően (valószínűleg ekkor meszelték le a templom középkori freskóit). Nagyobb méretű restaurálására 1895-ben került sor. A reformáció idején a község földesura Szalay Ferenc, Bereg vármegye főispánja, kisvárdai várkapitány volt, aki feleségével, Nagymihályi Margittal együtt lelkes pártfogója volt az alakuló palágyi református gyülekezetnek. Talán hálából a támogatásért, talán más okból, 1575-ben a templom kriptájába temették el Szalay Ferencet. Erről tanúskodik a délnyugati pilléren látható címeres kőtábla és a kriptában talált "Szalay Ferencz 1575" feliratú koporsódeszka. A kőtáblán a Szalay család címere díszlik: két összenőtt kar, melyek közül az egyik kardot tart, a másik egy emberi alakot szúr keresztül. Az időjárás viszontagságainak kitett emlékkövön ma már sajnos csak az avatott szemek képesek felfedezni annak tartalmát. Az említett átalakításokról, bővítésekről és karbantartásokról a parókián máig őrzött jegyzőkönyvek tanúskodnak. Ezen változások alkalmával a román stílusú templom átalakult, viszont tornya és annak karzata érintetlen maradt. Őrzi (?) a templom egy másik ismert ember hamvait, aki szintén segítője és jótévője volt a palágyi gyülekezetnek. 1844-ben gróf Buttler János kezdeményezésére új, festett, máig látható mennyezetet készítettek. A gróf, miután átállt a református hitre, (ennek okáról Mikszáth Kálmán írt nagyszerű, ám a valóságtól messze elrugaszkodott regényt), nemcsak a palágyiakat támogatta, de segítette a Ludovika Akadémia építését, valamint a Sárospataki Református Főiskolát is. Buttler János 1845-ben halt meg Dobóruszán, a palágyi református templom alatti sírboltba helyezték el, erről a parókián fellelhető 1845 évi 7 sorszámú anyakönyvi bejegyzés tanúskodik.

Figyelmet érdemel a templom tornya, melynek mind a négy oldalán román kori ikerablakok vannak. A toronysisak galériás, csúcsos, négy fiatoronnyal. Ilyenfajta tornyok építését valószínűleg védelmi szempontok indokolták, hiszen a templom minden falujának veszély esetén stratégiai pontja, menedéke volt. Rendkívül hasonlít a Szabolcs-Szatmár-

Bereg megyei Csarodai református templomra, valószínűleg ugyanazok a mesteremberek építhették. A torony helyreállítása 1894-ben történt meg, új toronysisak készült és átalakították az ablakokat is.

A templomnak két harangja van, a kisebbik 1651-ből, a nagyobbik 1924-ből való. Ezt a nagyobb harangot özvegy Takács Györgyné adományozta a gyülekezetnek egyetlen fia, Takács Lajos emlékére, aki az első világháborúban halt hősi halált.

Utolsó nagy megújítása a templomnak 2006-ban kezdődött a Teleki László Alapítvány támogatásával: felújították a tornyot, a teljes külső falfelületet, megtörtént a tető zsindelezése, a harangok villamosítása. Ekkor kezdték meg a falképek feltárását, amelyek növelik a templom különleges értékét. A déli hajófalán feltárt jelenet Krisztust ábrázolja a pokol tornácán, kezében keresztes zászlót tart, másik kezét egy szakállas férfi és egy koronás nő felé nyújtja. A karzat mellvédjén a Szent László legendát ábrázolják, melyet jobbról balra festettek meg. A jelenetek felső részét a középkori karzat elé fából épített újabb karzat eltakarja. Felismerhető Szent László páncélos ruházata, a kun alakja és az őt bárdal megsebesítő lány is. Az északi hajófalán feltárt falfelületen egy szárnyas angyal és egy nimbuszal övezett fej töredéke vált láthatóvá. A kifestés a XIV század idejére keltezhető, amely a nem sokkal előbb megépült templom kiemelkedő díszét jelenti napjainkban is.

A palágykomoróci templom fontos helyet foglal el abban az emléktanyagban, amely lényeges külső részleteiben utal a középkori hagyományokra, szép példája a fatornyok emlékét őrző református templomoknak. Középkori építészeti alkotásaink jelentős emléke.
[5, 93-94]

IV. ÖSSZEFOGLALÁS

Palágykomoróc alapításáról megoszlanak a történészek nézetei, de ha az első hiteles írott bizonyítékot vesszük alapul, akkor már Szent László uralkodása alatt létezett a falu. Az árpádházi király fejedelmi ajándéku adományozta a községet a Palágyi családnak: „Confesimus Paladi paludem terram Paladis (Adjuk Palágyiaknak Palágy mocsaras földjét)”.
[5, 93-94]

A XIII–XV században a falu többször „cserél gazdát”, de mint azt a régi egyházi iratok bizonyítják, a község egyike volt Ung vármegye legrégebbi településeinek.

A történelmi események és az idő vasfoga következtében Palágykomoróc nem csak történelmileg, de értékekben is gazdag településsé vált. Rohanó világunk pedig arra sarkall bennünket, hogy őrizzük meg a ránk hagyott értékeket, és ne hagyjuk, hogy a feledés homályosítsa el.

Diplomamunkám céljából Palágykomoróc érétkvizsgálatát tűztem ki. A munkám négy nagyobb részből áll.

Azt első részben ismertetem a célokat, a feladatokat és módszereket melyek segítségével dolgozom. Áttekintést adok abból a szakirodalmakból, melyek hasonló módon foglalkoztak az adott témával.

Az értékgyűjtés folyamatába önkéntes alapon kerültem bele, a Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesületének jóvoltából. Felavatott értékörként szívügyem és egyben hivatásom lett településem és szűkebb környezetem értékeinek felkutatása, megismerése és megőrzése.

A második részben az értékkel, mint fogalommal foglalkozom. Az érték fogalmával minden tudomány foglalkozik, a településértékek fogalmával részletesebben csak most kezdtek el. Kárpátalján ezt a feladatot a Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület vállalta magára Molnár Eleonóra vezetésével.

Palágykomoróc nagy múltú község, intenzíven ápolja hagyományait mint vallási, mint világi tekintetben.

A ma is élő hagyományok között ismeretes még az újévi ünnepkör megtartása, vízkereszt, gyertyaszentelő, húsvét, pünkösöd, advent, karácsony méltatása. Továbbá tartanak vadászjátékot, farsangi játékot, nőnapot, anyáknapi szereplést, családi – és gyereknapot, megünneplik az új kenyér ünnepét, a szüretet.

Él még a lekvárfőzés, tengerihántás, seprűkötés, lótarítás hagyománya. Amit szomorúan jegyeztem fel, hogy a fonók és fosztók megszűntek, valamint a donyánytermesztést sem művelik már faluban, és a regruta bál is megszűnt.

De a fiatalmeberek állítanak még májusfát, Luca napján kaput lopnak kedvesüktől, a szüreti bálon kosarat vesznek és él még a leánykérés és a lakodalom ünneplése.

Kutatásom során a régmúlt idők híres embereivel is foglalkoztam. Örömmel jegyeztem fel, hogy világhírű emberek szülőfaluja Palágykomoróc.

Vasvári Pál neve minden magyar számára a márciusi ifjak vezéralakjai közül ismert, gróf Buttler János élete Mikszáth Kálmánt is megihlette. A gróf teteme a leírások szerint a Palágykomoróci Református Templom kriptájában van. Orlay János Goethe barátja és Gogol nevelője is volt.

Lehet hogy nem világhírű, de Palágykomoróc lakossaiért sokat tett Nagy József református lelkész. A hatalmi tiltás sem tudta hitétől és vallásától eltávolítani, nemcsak lelkileg, de anyagilag és nyelvtudásával is támogatta a falu lakosait.

Ónody Géza az egyetlen volt a tanárok közül, aki fontosnak tartotta, hogy az iskola történetét lejegyezze. 1575-től 1932-ig dolgozta fel ezt az anyagot, kézirat őrzi kutatását.

A harmadik nagyobb részben régi mesterségek, hagyományőrző társaságok, gasztronómiai értékek, épített örökségek bemutatásával foglalkozom interjúk formájában.

A régi mesterségek témekörében olyan személyt kutattam fel aki gyerekkora óta szenvedélyes lovasz és Palágykomorócon az egyetlen, aki mai napig foglalkozik vele hivatás szerűen.

Sokan a háztáji gazdálkodással sem foglalkoznak, költségesnek, időigényesnek tartják. Péntek tünde mégis fontosnak tartja, hogy saját maga ültessen tyúkot és nevelje fel a fészekaljat.

Lizák Lajos az egyetlen seprűkötő Palágykomorócon. A cirok megtermesztésétől a kész termék előállításáig családjával közösen végzik el a különböző feladatokat.

Két hölgy foglalkozik hímzéssel és horgolással. Míg Szaniszló Erzsébet kedvtelésből, addig Molnár Anna jövedelemkiegítés végett. Színskálájuk, módszerük, mintájuk változatos, nem kötődnek egyik jellegzetes mintaféléhez sem. Tanítványuk is van és nemcsak a fiatalabb generációból.

Egyetlen hivatásos hentes van Palágykomorócon és ő Herceg Tibor. Tibor a régi módszer szerint szedi szét a disznót, követve a nagyapjától és apjától tanultakat. Az ipari szédészés és az ő módszere közt szemmel látható különbségek vannak. Téli időszakban nagyon elfoglalt, hiszen a falubeliek őt hívják a disznóvágásokra, precíz, hagyományt követő munkája miatt.

A régi mesterségek őrzői közül hét darabot jegyeztem fel.

Két hagyományőrző társaság működik Palágykomorócon. Az egyik a Kenguru Alapítvány támogatásával létrejött Örökzöld Nyugdíjasklub. A klub tagjainak egy

nagyobb része kórusba tömörülve énekel, és ezzel a hagyományörzésnek egy hangzatos formáját képviselik.

A másik a Palágykomoróci Magyar Hagyományörző Társaság, melynek tagjai a fiatalabb generációból kerülnek ki. Táncsal, énekléssel, kézműves tevékenységekkel foglalkoznak, szorosán a magyar hagyományokra építve.

A gasztronómiai értékek közül négy hagyományt említhetek meg. Palágykomoróc az Ungvári járásban az egyetlen olyan település, ahol szombat este és vasárnap reggel a a töltött káposztát törve paszullyal eszik.

De élő hagyománya van még a lekvár főzésnek, kenyérsütésnek.

Hercegh Bertalan hazai és ország határon túl is elismert bogrács készítő. Több díj tulajdonosa, természetesen titkos recept alapján dolgozik.

Az épített örökségek közül kutatásom során hetet sikerült feljegyezni. Ezek között szerepel egy 115 éves, ma is lakott ház, két emlékmű, egy templom és iskolatörténet is.

Az építet örökségek közül világhírű a református templom, mely több mint 800 éves freskókat őriz. A freskók kisebb része lett csak feltárva anyagi okok miatt, de az elénk táruló látvány még így is feledhetetlen.

Községem, nagymultú, hagyományt tisztelő és ápoló, értékeket teremtő és megőrző község. Örülök, hogy részese lehettem értékfeltáró munkájában, és remélem, hogy az elkövetkező generáció is tisztelni és ápolni fogja értékeit.

ВИСНОВКИ (українською мовою)

Тема моєї Дипломної роботи концепція оцінки вартості населеного пункту Паладь-Комарівці.

Моя робота розділена на чотири основні частини. В першому розділі продемонструю методи, та використану літературу.

В другій частині займаюсь концепцією оцінки вартості, презентую історію населеного пункту Паладь Комарівці, відомих людей давніх часів мого села, а також і сьогодні живі традиції.

В третій частині в формі інтерв'ю презентую старі ремесла, спілки за доглядом традицій, кулінарні цінності і побудовану спадщину.

В четвертій частині підсумовую свою роботу і продемонструю список використаної літератури та додаток.

\

Felhasznált szakirodalom

1. BAKA JUDIT: *Egy előre, két kettőre ...Magyar népi játékok*. Erdélyi Tankönyvtanács, 2010. 16 o.
2. BALASSA ISTVÁN - ORTUTAY GYULA: *Magyar Néprajz*. Corvina, Budapest, 1979, 746 o.
3. BÁLINT SÁNDOR: *Ünnepi kalendárium*. Neumann Kht, Budapest , 2004.
4. BOTLIK JÓZSEF - DUPKA GYÖRGY: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.
5. CSIZMÁR SAROLTA -DR. JANKÁNÉ DR.PUSKÁS BERNADETT -DR. KOLLÁR TIBOR - DR NÉMETH PÉTER – SZATMÁRI ISTVÁN: *Műemlékek a Kárpátok és a Tisza ölelésében*. Szabolcs –Szatmár – Bereg Megyei Önkormányzat, Nyíregyháza, 2010. 93-94 o.
6. DÉKÁNY ISTVÁN: *A magyarság lelki arca Magyar néplélektani rajzok*. Athenaeum Kiadás – 263 o.
7. DORGAY ANGELIKA: *Palágykomoróc*. Kárpátaljai Szemle, 1995. 3. évfolyam 8-9. szám 34-35 old.
8. DÖMÖTÖR TEKLA: *Régi és mai magyar népszokások*. Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest, 1986. - 163 o.
9. DR.CSÜRI BÁLINT : *Magyar lakodalom (Vőfély könyv)*. Minerva Irodalmi és Nyomdai intézet R.-T. , Kolozsvár, 1927.
10. FEDINEC CSILLA : *A Kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*. Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta–Dunaszerdahely, 2002. - 536 o.
11. GERGELY JÁNOS: *Magyar motívumok gyűjteménye 36 lapon 600 ábrával*. Magánkiadás, 1926.
12. GULYÁS ÉVA - SZABÓ LÁSZLÓ : *Jeles napok*. Heves Megyei Múzeumok Igazgatósága, Eger, 1989.
13. GULYÁS ÉVA : *Téli népszokások*. Kiskunmajsa – Debrecen, 1994.
14. GYÖRGYI ERZSÉBET: *Lakodalmi szokások - Mátkaság, menyegző*. PLANÉTÁS KIADÓ, Budapest, 2001. – 230 o.
15. KIS BÉLA: *Vasvári Pál, a márciusi ifjak vezéralakja*. Kézirat. Palágykomoróc–Kazincbarcika, 2015.
16. KIS BÉLA : *Palágykomoróc története*. Kézirat. Palágykomoróc–Kazincbarcika, 2015.

17. *Ki őrizné ha nem mi?* A Pannon Ifjúsági Értékkör Hálózat bemutatás. Pannon Térség Fejlődéséért Alapítvány, Veszprém, 2014. - 42 o.
18. KOVÁCS SÁNDOR: *Bús düledékeiden. Kárpátalja vár – és kastélykalauza.* Romanika Kiadó, Budapest, 2008. – 202 o.
19. *Minden közösségnek vannak értékei. Az értékgyűjtő mozgalom kezdete* Szerkesztette.: DR. HORVÁTH ZSOLT, Éltestő Balaton – felvidékiért Egyesület, Veszprém 2014. 160 old.
20. RÉSŐ ENSEL SÁNDOR: *Magyarországi népszokások.* Kugler Adolf, Pest, 1866. – 185 o.
21. SZANISZLÓ ERZSÉBET: *Gálocs, Sislóc és Palágykomoróc oktatási problémái a tannyelv választás tükrében.* Szakdolgozat. KMTF, Pedagógia és Pszichológia Tanszék, Beregszász, 2010.
22. SZENTENDREY ÁKOS: *Lakodalmi szokások gyűjtése.* Magyar Néprajzi Múzeum, Budapest, 1977.
23. *Tájhoz kötődő értékek közösségi gyűjtése. Módszertani kézikönyv.* Szerkesztette: EPERJESI TAMÁS. Hermann Ottó Intézet, Budapest, 2015. – 112 o.
24. KIS BÉLA: *Gróf Buttler János „különös” házasságának igaz története.* Interneten: <http://kiszozszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=21599>
25. KIS BÉLA: *Goethe barátja, Gogol nevelője.* Interneten: <http://kiszozszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=20971>
26. <http://www.hungarikum.hu/hu/gyik/all>
27. BADÓ ZSOLT: *Fél évszázados szolgálat-Palágykomoróci emléktábla az egykori lelkeseknek.* Interneten: <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/hitelet/fel-evszazados-szolgalat-palagykomoroci-emlektabla-az-egykori-lelkeseknek/>

Melléklet

Szaniszló Erzsébet munkái (hímzés)

Molnár Anna munkái(horgolás)

Tájház Palágykomorócon

Palágykomoróci Magyar Hagyományőrző Társaság, Kultúrház

Varga Sándornétulajdonában lévő kenyérsütési eszközök

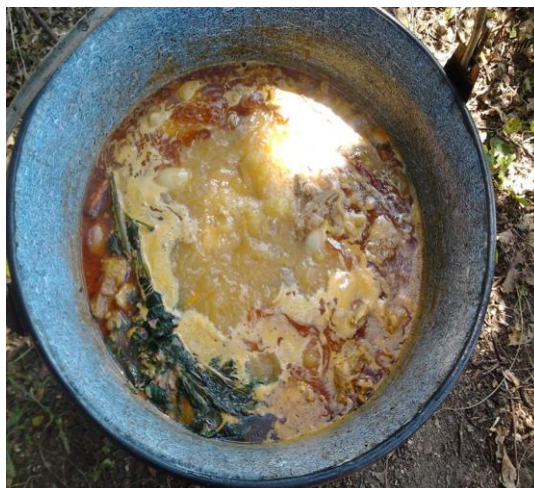

Demjő

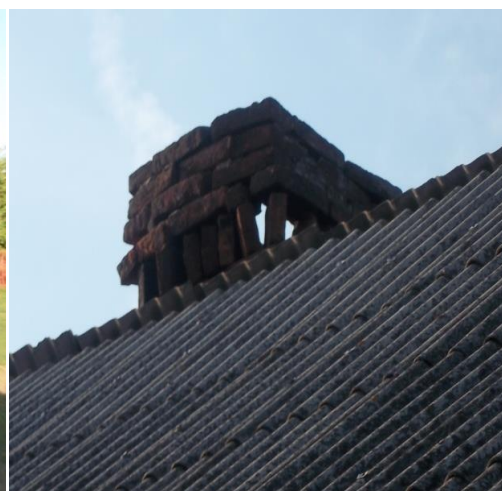
Judit, a lekvárfőzés kellékei

Hercegh Bertalan – és a bográcsgulyása

Béres Ágnes – 115 éves szülői háza

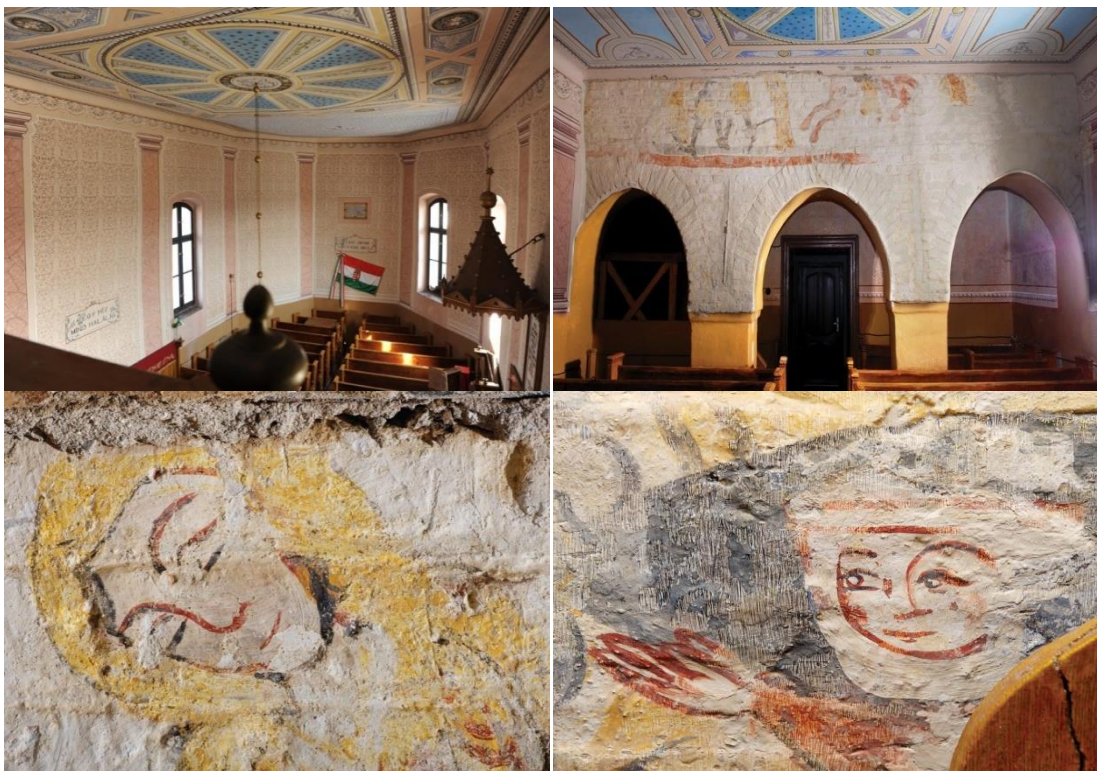
Palágykomoróci Általános Iskola

Református templom

Szent László legendáját bemutató freskó a Palágykomoróci Református templomban

Görögkatólikus templom

